

WIE ZAAIT, DIE OOGST

EEN BUURTTUIN VOOR BUURTWERK 'T LAMPEKE?

Eindverhandeling ingediend door **LINDE VANDEZANDE** voor het behalen van
het bachelordiploma in het sociaal werk

“To plant a garden is to believe in tomorrow.”

Audrey Hepburn

Dankwoord

Het schrijven van een eindwerk is geen gemakkelijke opdracht. Op sommige momenten ging het schrijven zeer goed, op andere momenten kreeg ik geen letter op papier. Aan het einde van deze weg die ik heb afgelegd, wil ik dan ook enkele mensen bedanken.

Allereerst dank aan alle medewerkers van kinderwerking Fabota en buurtwerk 't Lampeke, voor de aangename stageplek en de leeransen die mij aangeboden zijn.

Dank aan de vele mensen die ik heb mogen interviewen naar aanleiding van dit eindwerk. Dank aan Trees Leroy, Fleur Leroy, Lieven David, Wannas Degelin, Sari Gülcan, Katelijne Schiltz, Nancy Blockx en alle tuiniers van de projecten die ik bezocht heb, voor het luisteren en beantwoorden van mijn vragen.

Daarnaast ook dank aan mijn praktijklector Flor en mijn medestudenten Gäetan en Wiebe, voor de fijne momenten tijdens onze groepsmomenten en voor het ondersteunen van elkaar tijdens het schrijven van dit eindwerk. Dank aan mijn medestudent Nele, waarbij ik terecht kon met mijn bedenkingen en vragen.

Dank aan mijn vrienden, die voor de nodige ontspanning hebben gezorgd tijdens het schrijven van dit eindwerk.

Dankjewel aan mijn ouders en mijn broer, voor het warme nest waarbinnen ik de kans heb gekregen om mijn eigen weg te vinden.

En mijn grootste dank gaat naar mijn vriend Robbe, die steeds naar mijn twijfels en mijn gezeur heeft geluisterd en die er steeds voor mij is geweest wanneer ik dat nodig had.

BEDANKT!

Inhoudsopgave

Dankwoord	3
Inhoudsopgave.....	4
1 Inleiding	6
2 Buurtwerk 't Lampeke	7
2.1 Situering	7
2.2 Ontstaan	7
2.3 Visie en missie	9
2.4 Werken vanuit methodieken	11
2.4.1 Methodiek van de geïntegreerde basisschakels.....	11
2.4.2 De kleine ontmoeting	12
2.5 Werken op drie niveaus.....	13
2.6 Deelwerkingen	13
2.6.1 Dagopvang de Wurpskes.....	14
2.6.2 Kinderwerking Fabota	14
2.6.3 Jongerenwerking Den Tube	15
2.6.4 Buurthuis 't Lampeke	16
2.7 't Lampeke, duurzaamheid en ecologie.....	19
2.7.1 Project 'Groeien bloemkolen aan de bomen?'	19
3 Sociaal tuinieren	22
3.1 Volkstuintjes.....	22
3.1.1 Wat zijn volkstuintjes?	22
3.1.2 Geschiedenis volkstuintjes	24
3.1.3 Beleid rond volkstuintjes	25
3.1.4 Volkstuintjes in het buitenland	28
3.2 Gemeenschapstuinen	30
3.2.1 Wat is een gemeenschapstuin?	30
3.2.2 Geschiedenis	32
3.2.3 (Ontbrekende) Beleid rond gemeenschapstuinen	32
3.2.4 Gemeenschapstuinen in het buitenland	33

3.3	Indeling van tuinen.....	36
3.3.1	Indeling op basis van gebruik: Alleen of in groep.....	36
3.3.2	Indeling op basis van beheer	36
3.4	Projecten.....	37
3.4.1	Volkstuintjes Rabot te Gent	37
3.4.2	Gemeenschapstuin Luchtbal – Le Collier Jardin te Antwerpen.....	39
3.4.3	Gemeenschapstuin Biodroom te Antwerpen	43
3.4.4	Project Samentuinen van Velt – Samentuin Zavelhof te Kessel-Lo	46
4	Tuinieren als sociaal-cultureel werk	53
4.1	Gemeenschapsvormende functie	54
4.2	Educatieve functie	54
4.3	Culturele functie.....	55
4.4	Maatschappelijke activeringsfunctie	55
4.5	Besluit	55
5	Besluit: Een buurttuin voor buurtwerk 't Lampeke?	56
6	Bronnenlijst.....	60
6.1	Mondelinge bronnen	60
6.2	Schriftelijke bronnen.....	60
6.3	Internet bronnen	61
7	Bijlagen	64
7.1	Richtvragen interviews.....	64
7.2	Moss Grafitti	65

1 Inleiding

Ik liep stage bij Fabota, de kinderwerking van buurtwerk 't Lampeke. Tijdens mijn stage heb ik me verdiept in het tuinproject van Fabota genaamd 'Groeien bloemkolen aan de bomen?'. Dit tuinproject wil een aantal dingen realiseren, zoals de relatie tussen de kinderen en ouders van Fabota versterken, kinderen in contact brengen met de natuur en kinderen gezonde voeding leren kennen die ze zelf geogst hebben.

Vanuit dit tuinproject is mijn interesse in vormen van sociaal tuinieren gegroeid. Ik noem dit 'sociaal tuinieren', omdat voor mij de nadruk bij het sociale aspect van de tuinen lag. Wat zijn de doelen van deze tuinen en hoe betreft men er de buurt bij?

Dan ben ik mezelf de vraag gaan stellen of het een meerwaarde kan zijn om het tuinproject van Fabota open te trekken naar de hele buurt en om er een buurttuin voor buurtwerk 't Lampeke van te maken.

Om deze vraag te beantwoorden komen volgende onderwerpen aan bod in dit eindwerk:

In het eerste deel beschrijf ik buurtwerk 't Lampeke, om het tuinproject en mijn vraag te kaderen.

In het tweede deel ga ik verschillende vormen van sociaal tuinieren beschrijven. Daarnaast geef ik een beschrijving van enkele projecten die ik bezocht heb tijdens mijn zoektocht.

In het derde deel stel ik mezelf de vraag of deze vormen van sociaal tuinieren als sociaal-cultureel werk gezien kunnen worden.

In het laatste deel geef ik mijn conclusie en mogelijkheden voor buurtwerk 't Lampeke.

Dit eindwerk is het resultaat van mijn zoektocht. Ik hoop dat dit eindwerk jullie kan inspireren en jullie groene vingers doet kriebelen!

2 Buurtwerk 't Lampeke ¹

Buurtwerk 't Lampeke is de organisatie waar ik stage heb gelopen. In mijn inleiding kon je al lezen dat ik de vraag stelde of een buurttuin een goed idee is voor buurtwerk 't Lampeke. Om deze vraag meer te kaderen geef ik hier wat uitleg over de hele werking en het ontstaan van buurtwerk 't Lampeke.

2.1 Situering²

Buurtwerk 't Lampeke is een vzw gevestigd in de Leuvense Ridderbuurt, in het noordwestelijke deel van Leuven, bestaande uit vier deelwerkingen namelijk, dagopvang de Wurpskes, kinderwerking Fabota, jongerenwerking Den Tube en buurthuis 't Lampeke.

Buurtwerk 't Lampeke richt zich tot alle buurtbewoners van de Ridderbuurt maar heeft speciale aandacht voor kansarme en maatschappelijk kwetsbare mensen en gezinnen in de buurt. Buurtwerk 't Lampeke wil de problematiek van kansarmoede opmerken, doorbreken en mensen ondersteunen door samen met hen de problemen die ze tegen komen aan te pakken.

Kansarmoede wordt door Kind en Gezin als volgend omschreven:

*"Kansarmoede is een toestand waarbij mensen beknut worden in hun kansen om voldoende deel te hebben aan maatschappelijk hooggewaarde goederen, zoals onderwijs, arbeid, huisvesting. Het gaat hierbij niet om een eenmalig feit, maar om een duurzame toestand die zich voordoet op verschillende terreinen, zowel materiële als immateriële."*³

't Lampeke is ook erkend als Vereniging Waar Armen het Woord Nemen en maakt deel uit van het Netwerk tegen Armoede. Binnen dit netwerk staat één doel centraal, namelijk het bestrijden van kansarmoede en sociale uitsluiting, waarbij de stem van mensen in armoede centraal staat.

2.2 Ontstaan⁴

Buurtwerk 't Lampeke is ontstaan in de jaren '60 op initiatief van enkele paters, die een soort van kinderwerking hadden opgericht om kinderen van de straat te halen in de achtergestelde arbeiderswijk de Ridderbuurt. Door de aanwezigheid van de Stella Artois brouwerij en andere bedrijven zoals de breigoedfabriek Fabota was er een grote concentratie van arbeiders en arbeidswoningen in de Ridderbuurt.

¹ Buurtwerk 't Lampeke vzw, *Jaarverslag 2012*. Leuven, 't Lampeke vzw, 2012, p5-6. (gepubliceerd jaarverslag)

² Buurthuis 't Lampeke, *Wie zijn we?*. *Internet*, 11 april 2013. (www.lampeke.be/0/wie-zijn-we)

³ Kind en gezin, *Kansarmoederegistratie binnen Kind en Gezin*. *Internet*, 13 april 2013. (www.kindengezin.be/img/kansarmoederegistratie-toelichting.doc)

⁴ NELISSEN, K., *Mondelinge mededeling*. Formeel gesprek, 14 november 2012.

Na een tijd kwamen er enkele studenten bij vanuit de linkse beweging die maatschappelijke verandering wilden realiseren. De paters hadden hier echter niet dezelfde visie op en hebben de werking dan overgelaten aan de studenten.

In 1970 zijn officieel de eerste statuten neergelegd voor de vzw Leuvens opbouwwerk. Buurtwerk 't Lampeke is daarmee een van de oudste buurtwerkingen in Vlaanderen. Vroeger draaide het buurtwerk vooral op vrijwilligers die in plaats van hun legerplicht hun burgerplicht deden. Na een tijd kwamen er verschillende middelen en tewerkstellingsinitiatieven vrij vanuit de overheid die gebruikt werden om mensen tewerk te stellen in sociale organisaties, waardoor er ook mensen in loondienst konden worden aangenomen bij buurtwerk 't Lampeke en niet alleen meer op vrijwillige basis.

Oorspronkelijk zat de buurtwerking in twee huizen samen, waar alle deelwerkingen gevestigd waren. Op een bepaald moment werd dit buurthuis verkocht en kreeg de buurtwerking een huis van de stad Leuven ter beschikking. Dit was echter niet groot genoeg en dus werd er een andere locatie gezocht voor de kinderwerking, die ondertussen de naam Fabota kreeg. Voor de jongerenwerking, Den Tube, werd er geen huis gevonden maar een oude boot die gerenoveerd werd in 1987. Vanuit de jongerenwerking is de inmiddels onafhankelijke organisatie Wonen en Werken ontstaan, een tewerkstellingsorganisatie voor mensen zonder opleiding. In 1991 is de dagopvang de Wurpskes ontstaan vanuit de nood aan kinderopvang voor mensen die werkten bij Wonen en Werken. Men merkte ook dat reguliere kinderopvang voor vele kansarme gezinnen niet vanzelfsprekend was.

Een nadeel van deze ontstaansgeschiedenis is dat de vier deelwerkingen niet samen zitten op één locatie, al werken deze deelwerkingen wel integraal samen. Er is nog gezocht naar een locatie maar daarvoor was er geen plek meer in de Ridderbuurt. Momenteel is het buurthuis gevestigd in de Ridderstraat, de kinderwerking Fabota iets verder in de Ridderstraat, de peutertuin de Wurpskes in een sociale woonblok in de Ridderstraat en Den Tube aan de vaartkom.

Oorspronkelijk was de Ridderbuurt een achtergestelde buurt, met typische arbeiderswoningen en met alle bijhorende problemen. Met de komst van de Europese Unie naar Brussel vestigden verschillende welgestelde mensen zich in de wijk. Dit zorgde voor een verandering van de wijk, wat ook voelbaar was op de huurmarkt. Door de jaren heen zaten er in de Ridderbuurt ook veel studenten op kot, die na hun afstuderen ook vaak bleven 'hangen' en zich vestigden in de Ridderbuurt. Daarnaast zijn er ook verschillende sociale woonblokken aanwezig in de Ridderbuurt, wat zorgt voor een grote concentratie van mensen binnen kansarmoede. Door dit diverse publiek is er nu sprake van een grote sociale mix in de Ridderbuurt.

2.3 Visie en missie ⁵

In 2010-2012 was het Lampeke bezig met het ontwikkelen van een nieuwe visie. Dit traject loopt nog steeds in 2013.

Binnen het ontwikkelen van deze nieuwe visie zijn reeds zes uitgangspunten ontwikkeld:

1. Buurtwerk 't Lampeke zet in op het recht voor een menswaardig leven voor maatschappelijk kwetsbare groepen. 't Lampeke zet in op maatschappelijke verandering en wil maatschappelijke achterstelling en uitsluiting wegwerken.
2. Buurtwerk 't Lampeke werkt in en vanuit de buurt. De acties van 't Lampeke ontstaan in de buurt en in de werking. Ze gaan over verschillende levensdomeinen of willen de leefbaarheid in de buurt verbeteren. Ze worden aangebracht door de doelgroep.
3. Buurtwerk 't Lampeke wil de eigen krachten van mensen uit maatschappelijk kwetsbare doelgroepen sterker maken zowel individueel als in groep. Iedereen heeft recht op voldoende kansen om zich te ontwikkelen tot mens, die dicht bij zichzelf staat, zichzelf aanvaard en sterk in de wereld kan staan.
4. Buurtwerk 't Lampeke werkt aan beleidsverandering op verschillende niveaus en over alle levensdomeinen. Dit gebeurt in dialoog met de doelgroep en wordt gevoed door wat er leeft in de werking, van onderuit.
5. Buurtwerk 't Lampeke zet in op solidariteit tussen groepen mensen. Dit wil zeggen dat iedereen het gemeenschappelijk belang erkent en dat iedereen zijn of haar verantwoordelijkheid wil opnemen, ten gunste van alle groepen in de maatschappij, ook die groepen die nu uitgesloten worden.
6. Binnen buurtwerk 't Lampeke staat participatie centraal. Alles ontstaat vanuit de dialoog en de vraag van mensen in de buurt en de doelgroep, van onderuit. De maatschappelijk kwetsbare doelgroep staat centraal op de eerste plaats. De participatie gebeurt het liefst langzaam en overal, doorheen het traject van het begin tot op het einde.

⁵ Buurtwerk 't Lampeke vzw, *Jaarverslag 2012*. Leuven, 't Lampeke vzw, 2012, p.7-8. (gepubliceerd jaarverslag)

Daarnaast zijn er ook een aantal kernopdrachten ontwikkeld die allemaal in relatie staan tot elkaar⁶:

- Betrokkenheid en participatie in de werking
 - Alle bezoekers, vrijwilligers en personeel krijgen de kans om mee de werking uit te bouwen.
 - Er is een voortdurende dialoog in de werking.
 - Er zijn kwaliteitsvolle inspraakmogelijkheden en mee verantwoordelijk kunnen en mogen zijn staat centraal en is een noodzakelijke voorwaarde.

- Laagdrempelige 'plekken' in de buurt voor alle leeftijdsgroepen
 - Buurtwerk 't Lampeke biedt laagdrempelige en kwaliteitsvolle plekken aan in de buurt. Mensen krijgen hier de kans om andere mensen te ontmoeten en om te verbinden met elkaar en de maatschappij.
 - Maatschappelijk kwetsbare mensen krijgen hierbinnen een centrale plek. Zij krijgen hier extra aandacht en er wordt gewerkt aan een veilige context om tot noodzakelijke vertrouwensbanden te komen.
 - Mensen hebben het recht om voor deze plekken te kiezen en worden gestimuleerd om deel te nemen aan de maatschappij, in de werking en/of er buiten.

- Beleidsbeïnvloeding in functie van gelijke kansen en rechten
 - Buurtwerk 't Lampeke werkt actief naar het beleid toe.
 - Buurtwerk 't Lampeke zoekt naar concrete resultaten om tot structurele verandering en oplossingen te komen over alle levensdomeinen.
 - Volwaardige participatie van de kansarme doelgroep staat hierbij centraal.

- De maatschappij helpen en stimuleren om op een brede manier te leren kijken naar kansarmoede
 - Buurtwerk 't Lampeke wil dat de maatschappij op een genuanceerde en brede manier naar mensen in maatschappelijk kwetsbare situaties leert kijken, zodat er erkenning en bereidheid tot gelijkwaardigheid is.
 - Het eisende en soms beschuldigende kijken van de maatschappij moet veranderen naar een kijk vanuit begrip en solidariteit, binnen een traject van samen zoeken en leven.

⁶ Buurtwerk 't Lampeke vzw, *Jaarverslag 2012*. Leuven, 't Lampeke vzw, 2012, p.8. (gepubliceerd jaarverslag)

2.4 Werken vanuit methodieken ⁷

Buurtwerk 't Lampeke werkt vanuit twee methodieken die in alle deelwerkingen en in alle projecten terug komen. Het gaat hier over de methodiek van de geïntegreerde basisschakels en de kleine ontmoeting, waarbinnen de presentietheorie van Andries Baart een grote rol speelt.

2.4.1 Methodiek van de geïntegreerde basisschakels⁸

De methodiek van de geïntegreerde basisschakels werd in de jaren '90 door H. Baart ontwikkeld. In 2008-2009 werd deze herbekeken door het CAW Regio Leuven en het Centrum voor Sociaal-culturele en Arbeidsagogiek van de Katholieke Universiteit Leuven. Een buurtwerker van buurtwerk 't Lampeke gaf hier advies bij. Dit overleg resulteerde in 2010 in het boek 'Bind-kracht door basisschakelmethodiek, een opstap in armoedebestrijding', waar tegenwoordig veel organisaties inspiratie uit halen.

In deze methodiek staan twee doelstellingen centraal. De eerste doelstelling is 'werken aan de basis met maatschappelijk kwetsbare mensen om hen te versterken en van daaruit kracht te ontwikkelen'. De tweede doelstelling is 'schakelen van deze groep mensen naar verschillende bestaanskringen op micro-, meso- en macroniveau, of m.a.w. naar het samenlevingsnet.'

Deze doelstellingen worden vertaald in vier essentiële elementen die er voor zorgen dat de doelstellingen in de praktijk gerealiseerd kunnen worden.

1. Werken aan de basis

Hierbij is het belangrijk om de werking laagdrempelig en toegankelijk te maken voor de doelgroep. Daarnaast is het belangrijk om groeiprocessen op maat van de betrokkenen te maken en rechtstreeks contact met de doelgroep te maken. Als laatste is het streven naar een combinatie van individuele ondersteuning en groepswerk belangrijk.

2. Schakelen op micro-, meso- en macroniveau

Hiervoor staat als eerste de verbinding met jezelf centraal. Men wil ervoor zorgen dat de betrokkenen in verbinding staan met zichzelf. Dat resulteert dan in het zich goed voelen in zijn of haar vel. Daarnaast komt de verbinding van de betrokkenen met anderen aan bod. Het gaat hier over de uitbouw van een sociaal netwerk met familie, vrienden, kennissen en andere. Daarnaast heeft men ook aandacht voor verbindingen met diensten en voorzieningen zodat de betrokkenen zicht hebben op wat er allemaal bestaat in de maatschappij en waar ze terecht kunnen met hun vragen en noden. Dan is er nog de verbinding met de maatschappij zodat de betrokkenen zich volwaardige burgers kunnen voelen, die op een gelijkwaardige manier een plek krijgen op deze wereld, dat er naar hen geluisterd wordt en dat ze deel kunnen nemen aan het maatschappelijk leven.

⁷ Buurtwerk 't Lampeke vzw, *Jaarverslag 2012*. Leuven, 't Lampeke vzw, 2012, p9-11. (gepubliceerd jaarverslag)

⁸ Buurtwerk 't Lampeke, *Wie zijn we – Methodiek geïntegreerde basisschakels*. *Internet*, 5 mei 2013. (www.lampeke.be/0/methodiek-geintegreerde-basisschakels)

3. Multi-aspectueel werken
Om op een doeltreffende manier met de doelgroep te werken is het noodzakelijk om te werken rond de verschillende levensdomeinen, namelijk werk, gezin, gezondheid, wonen, cultuur en vrije tijd, maatschappelijke dienstverlening, onderwijs, inkomen, ... Binnen 't Lampeke probeert men hier zo goed mogelijk rond te werken.
4. Een multifunctioneel aanbod
Er wordt gewerkt rond vijf functies, namelijk ontmoeting, 'vrije tijd' maken, vorming, nuldelijnshulpverlening en belangenbehartiging. Deze vijf functies zijn nodig om binnen de werking multi-aspectueel te kunnen werken en om een veelzijdige aanpak mogelijk te maken.

2.4.2 De kleine ontmoeting ⁹

De tweede methodiek die buurtwerk 't Lampeke hanteert is de kleine ontmoeting. Buurtwerk 't Lampeke liet zich hiervoor inspireren door de presentietheorie van Andries Baart¹⁰, die specifiek gericht is op mensen in kansarmoede, die door de maatschappij als sociaal overbodig worden gezien. Het gaat om een groep mensen waarvan de mening en wensen er niet toe doen in de maatschappij.

Binnen deze theorie gaat het over een betrokken houding hebben bij de persoonlijke situatie van de andere. In deze theorie staan twee uitgangspunten centraal, namelijk het 'er zijn met' en het 'er zijn voor'. Het gaat er in deze theorie niet over om probleemoplossend te zijn, maar om er gewoon te zijn met en voor de andere. Je maakt tijd voor de andere. Binnen buurtwerk 't Lampeke hecht men hier enorm veel belang aan. Tijd maken voor de andere, een babbeltje slaan, een spel spelen met de kinderen op Fabota, een koffietje drinken, ... Daarom hecht buurtwerk 't Lampeke ook veel belang aan de uitbouw van een goede basiswerking binnen de verschillende deelwerkingen.

Om deze kleine ontmoeting mogelijk te maken ontwikkelde 't Lampeke 6 uitgangspunten:

1. Niet werken vanuit een bureau of centrum, maar de mensen tegemoet komen.
2. Een brede inzetbaarheid en domeinoverschrijdend werken.
3. Nauw aansluiten bij de leefwereld van mensen in kansarmoede.
4. Agenda en doelstellingen worden mee door mensen in kansarmoede bepaald. Zij staan centraal bij het afstellen van de agenda.
5. Er wordt niet enkel gewerkt met mensen in armoede, maar met iedereen die zich in de marge bevindt en betekenis vindt voor zichzelf in de werking.

⁹ Buurtwerk 't Lampeke, Wie zijn we – De kleine ontmoeting. *Internet*, 5 mei 2013. (www.lampeke.be/0/de-kleine-ontmoeting)

¹⁰ BAART, A., *Een theorie van presentie*. Utrecht, Boom Lemma Uitgevers, 2004.

6. Er is een gelijkwaardige relatie tussen mensen in kansarmoede en de werkers. Ook werkers stellen zich kwetsbaar op en brengen stukken van zichzelf binnen de relatie. Die relatie mag niet stuklopen op een geven (van de werker) en het nemen (van de persoon in kansarmoede/sociale uitsluiting).

2.5 Werken op drie niveaus¹¹

Buurtwerk 't Lampeke werkt op drie verschillende niveaus, namelijk via de basiswerking, via de projectwerking en op beleidsniveau.

In elke deelwerking is er een basiswerking aanwezig. In de peutertuin is dit het contact met de peuters en hun ouders, in Fabota is dit het contact met de kinderen en hun ouders, in Den Tube is dit het contact met de jongeren en in het buurthuis is dit het contact met de buurtbewoners.

Daarnaast werkt men ook op projectmatig. Dit wil zeggen dat men via allerlei projecten verschillende doelstellingen wil bereiken. Zo is er bijvoorbeeld het mobiliteitsproject, waarmee men onder andere mobiliteitsarmoede wil wegwerken. Een ander voorbeeld is het Rugzak project, waarbij men kinderen tijdens de zomervakantie een rugzakje met allerlei Nederlandstalige boekjes meegeeft, om zo taal- en kennis verlies tegen te gaan.

Dan heb je nog het werken op beleidsniveau. Buurtwerk 't Lampeke doet aan beleidsbeïnvloeding op lokaal en bovenlokaal niveau. Zo zit buurtwerking 't Lampeke in het jeugdwelzijnsoverleg (JWO) van de stad Leuven, is buurtwerk 't Lampeke de trekker van dialoogmomenten met het OCMW van Leuven, ...

Buurtwerk 't Lampeke kiest er bewust voor om op deze drie niveaus te werken en zo op de verschillende niveaus kansarmoede te bestrijden.

2.6 Deelwerkingen¹²

Ik liep stage bij kinderwerking Fabota. Dit is echter slechts één van de deelwerkingen van buurtwerk 't Lampeke. Daarnaast is er ook nog de peutertuin de Wurpskes, jongerenwerking Den Tube en buurthuis 't Lampeke.

Deze deelwerkingen staan niet los van elkaar, maar werken constant samen en vullen elkaar net aan, wat zorgt voor een grote meerwaarde, een krachtenbundeling. Bij buurtwerk 't Lampeke kiest men er bewust voor om integraal en geïntegreerd te werken. Integraal werken is werken met alle leeftijdsgroepen en vanuit alle levensdomeinen en geïntegreerd werken staat voor het samenwerken en het elkaar ondersteunen en verrijken vanuit de vier deelwerkingen.¹³

¹¹ NELISSEN, K. *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 21 december 2012.

¹² Buurtwerk 't Lampeke vzw, *Jaarverslag 2012*. Leuven, 't Lampeke vzw, 2012. (gepubliceerd jaarverslag)

¹³ Buurtwerk 't Lampeke, *Wie zijn we - Deelwerkingen*. *Internet*, 5 mei 2013. (www.lampeke.be/voorstelling/deelwerkingen)

2.6.1 Dagopvang de Wurpskes¹⁴

Dagopvang de Wurpskes is de peuterwerking van buurtwerk 't Lampeke. Dagopvang de Wurpskes biedt opvang en ondersteuning aan baby's en peuters uit kansarme gezinnen.

In de dagopvang is plaats voor 10 baby's en peuters uit kansarme gezinnen van tussen 6 maanden en 3 jaar oud. Deze kinderen komen hier meestal terecht via een andere deelwerking of via organisaties in de buurt zoals het OCMW, Kind en Gezin, ...

Bij dagopvang de Wurpskes wil men elk kind en zijn of haar gezin de kans geven om het beste te worden dat hij of zij kan zijn en om voldoende draag- en veerkracht te ontwikkelen om als een volwaardige persoon te kunnen functioneren in de maatschappij. Binnen de Wurpskes richt men zich op de jongste leeftijd vanuit de overtuiging dat het hele proces van maatschappelijke achterstelling al vanaf de geboorte begint.

De dagopvang probeert via een geïntegreerde en buurtgerichte aanpak, overleg en samenwerking met verschillende organisaties uitsluiting van deze kinderen en hun gezin tegen te gaan. De dagopvang werkt op drie niveaus, namelijk op het niveau van het kind door de ontwikkeling van het kind te stimuleren, op het niveau van de ouders door opvoedings- en gezinsondersteuning aan te bieden en op het niveau van de samenleving door signalen te geven aan de maatschappij over wat er leeft binnen de werking.

2.6.2 Kinderwerking Fabota^{15 16}

Fabota, de kinderwerking van Buurtwerk 't Lampeke, vangt per dag gemiddeld 77 kinderen op tussen de 2,5 tot 12 jaar, kinderen in de kleuterklas en in de lagere school. Het aantal kinderen op Fabota bestaat uit 30% autochtone kinderen en 70% allochtone kinderen. Deze kinderen komen allemaal uit de Ridderbuurt of uit de (buurt)scholen waar Fabota mee samenwerkt, namelijk het Mater-Dei Instituut en de Sint-Janschool of uit Woudlucht, de Parkschool of Windekind, enkele scholen buitengewoon lager onderwijs. De kinderen worden opgedeeld in vier leeftijdsgroepen, namelijk de mini's, de kleuters, de middengroep en de oudsten. Tijdens de vrije momenten kiest Fabota er bewust voor om alle kinderen met elkaar te laten spelen, omdat dit zorgt voor een positieve beïnvloeding en minder kans op ontwikkeling van racisme en onverdraagzaamheid. Fabota is geen doorvloeikanaal voor kinderen naar de reguliere jeugdbeweging, maar is een kinderwerking op zich, die sterk in zijn schoenen staat.

¹⁴ Dagopvang de Wurpskes, Visie. *Internet*, 5 mei 2013. (www.wurpskes.lampeke.be/4/visie)

¹⁵ Buurtwerk 't Lampeke vzw, *Jaarverslag 2012*. Leuven, 't Lampeke vzw, 2012, p.83-109 (gepubliceerd jaarverslag)

¹⁶ Kinderwerking Fabota, Wie zijn we. *Internet*, 6 mei 2013. (www.fabota.lampeke.be/5/wie-zijn-we)

Fabota zorgt voor een dagelijks basisaanbod dat bestaat uit onthaal en ontmoeting. Zowel voor de kinderen als de ouders wil Fabota een aangename ontmoetingsplek zijn, waar zowel ouders als kinderen op een fijne, respectvolle manier kunnen omgaan met elkaar. Zo biedt Fabota naschoolse sport- en spel activiteiten en een speelpleinwerking tijdens de schoolvakanties.

Daarnaast werkt Fabota ook projectmatig via verschillende projecten, zoals het circusproject, het tuinproject, het koorproject, ...

Fabota zorgt ook voor huiswerkbegeleiding. Men merkt namelijk dat huiswerk vaak voor uitsluiting zorgt op jonge leeftijd. Doordat de ouders het huiswerk niet kunnen begeleiden, omdat ze de taal niet snappen, niet geletterd zijn, ... maken de kinderen hun huiswerk niet en krijgen ze een leerachterstand die moeilijk weg te werken is.

Daarnaast adviseert Fabota in allerlei overlegmomenten die met onderwijs te maken hebben, zoals het LOP lager onderwijs (Lokaal Overlegplatform Leuven), om zo ongelijkheid in het onderwijs tegen te gaan. Zo doet Fabota aan beleidsbeïnvloeding. Dit gebeurt ook via andere kanalen, zoals het zetelen van Fabota in het JWO (jeugdwelzijnsoverleg) van de jeugdraad van Leuven.

Fabota organiseert allerlei culturele activiteiten, zoals samen naar het theater gaan om armoede met betrekking tot cultuur tegen te gaan. Dit geldt ook voor sport. Zo gaat Fabota mee op zoek naar een voetbalclub, een dansclub, ... wanneer blijkt dat één van de kinderen daar in geïnteresseerd is. Fabota probeert zelf ook regelmatig sportactiviteiten aan te bieden zoals voetbal, zwemmen, dansen, ...

Daarnaast staan taal en taalstimulering ook centraal binnen de werking. Sinds kort heeft Fabota een eigen bibliotheek, waar kinderen boeken kunnen uitlezen of komen lezen tijdens de naschoolse werking. Het project De Rugzak, waarbij kinderen tijdens de schoolvakantie een rugzakje met Nederlandse boeken meekrijgen om taalverlies tegen te gaan tijdens de schoolvakantie, past hier ook bij.

Fabota schenkt ook veel aandacht aan de ouders van de kinderen, door middel van opvoedingsondersteuning aan te bieden waar nodig. De ouders krijgen ook inspraak in de werking van Fabota, door middel van een maandelijkse oudervergadering op Fabota. Hier worden regelmatig vormingen gegeven aan de ouders rond onder andere straffen en belonen, hoe omgaan met de overgang van de lagere school naar het secundair, ... Zo probeert men de ouders te ondersteunen in het dagelijks leven en bij de opvoeding van hun kinderen.

2.6.3 Jongerenwerking Den Tube^{17 18}

Den Tube is de jongerenwerking van buurtwerk 't Lampeke. Zodra de kinderen van Fabota de leeftijd van 12 jaar bereiken hebben, kunnen ze terecht op de gerenoveerde vrachtboot van Den Tube, die zijn vaste plek heeft aan de oevers van de Leuvense vaart.

¹⁷ Buurtwerk 't Lampeke vzw, *Jaarverslag 2012*. Leuven, 't Lampeke vzw, 2012, p.113-138 (gepubliceerd jaarverslag)

¹⁸ Jongerenwerking Den Tube, *Wie zijn we*. *Internet*, 7 mei 2013. (www.dentube.lampeke.be/2/wie-zijn-we)

Op Den Tube kunnen maatschappelijk kwetsbare jongeren van 12 tot 25 jaar terecht uit vier buurten, namelijk de Ridderbuurt, de Valkerijbuurt, de Sint-Geertruibuurt en de Groefpleinbuurt.

In 2012 bereikte Den Tube ongeveer 100 jongeren, waarvan 80% jongens waren. 50 jongeren zijn regelmatig actief in de jongerenwerking en zijn regelmatig aanwezig op activiteiten die Den Tube organiseert, zoals de naschoolse werking op maandag, woensdag en vrijdag. De jongeren worden verdeeld in twee groepen, van 12 tot 16 jaar en van 16 tot 25 jaar, aangezien de interesses en noden van een 12 jarige verschilt van die van een 16 jarige.

Den Tube wil een open en veilige plaats zijn waar jongeren hun tijd kunnen doorbrengen. Zeker voor de jongeren die maar moeilijk een plek vinden in de samenleving wil Den Tube samen met hen op weg gaan, op zoek naar hun potentieel en waar zij in uitblinken.

Dit gebeurt onder andere via de basiswerking waar de naschoolse werking bij hoort. Daarnaast leven er ook een heleboel projecten op Den Tube, zoals het spel Rad van Tong, een spel voor leerkrachten en leerlingen om samen in dialoog te gaan. Den Tube doet ook aan beleidsbeïnvloeding, door onder andere in gesprek te gaan met minister van onderwijs Pascal Smet en door in allerlei overleggraden te zetelen zoals het LOP secundair onderwijs (Lokaal Overleg Platform secundair onderwijs)

Den Tube gelooft heel hard in het belang van krachtgericht werken met de jongeren. Ontmoeting staat centraal in Den Tube en daarbij is het cruciaal om de jongeren te erkennen in wie ze zijn. Daarom wil Den Tube een plek zijn waar jongeren hun talenten kunnen ontdekken en ontwikkelen. Den Tube wil door krachtgericht te werken de kansen en mogelijkheden van jongeren in de samenleving versterken. Om jongeren de kans te geven om deze krachten te ontdekken en te ontwikkelen, organiseert Den Tube regelmatig activiteiten die voor de jongeren niet vanzelfsprekend zijn, zoals werken rond beeld en poëzie. Daarnaast werken ze ook veel rond sport, koken en cultuur.

2.6.4 Buurthuis 't Lampeke^{19 20}

Naast de peuter-, kinder- en jongerenwerking is er nog het buurthuis van 't Lampeke. Het buurthuis richt zich naar alle buurtbewoners uit de Ridderbuurt, met specifieke aandacht voor de meest kwetsbare en kansarme doelgroepen. Het buurthuis bereikt heel wat alleenstaande en enkele gezinnen. Dagelijks komen er rond de 50 mensen over de vloer bij het buurthuis. Deze mensen worden bezoekers genoemd en bestaan vooral uit autochtone mensen, met een ongeveer gelijke verhouding van mannen en vrouwen, waarvan het grootste deel uit 55 plussers bestaat.

Binnen het buurthuis streeft men twee grote doelstellingen na.

¹⁹ Buurtwerk 't Lampeke vzw, *Jaarverslag 2012*. Leuven, 't Lampeke vzw, 2012, p.140-160. (gepubliceerd jaarverslag)

²⁰ SCHROEDERS, S., *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 20 oktober 2012.

De eerste doelstelling is aandacht hebben voor de leefbaarheid in de Ridderbuurt en het verbeteren van de leefbaarheid in de Ridderbuurt. De tweede doelstelling is het doorbreken van kansarmoede en sociale uitsluiting.

Daarbij horen ook enkele specifieke doelstellingen, namelijk het vergroten van de draagkracht van bewoners en bewonersgroepen uit de buurt, het werken aan sociale vaardigheden van mensen in armoede, re-integratie van mensen bijvoorbeeld door vrijwilligerswerk en het doorbreken van sociaal isolement waar sommige mensen in zitten.

Het basisaanbod van het buurthuis is gebaseerd op het woord 'mee' namelijk meemaken, meezoeken, meetellen, meedelen, meeleren en meewerken.

Meemaken

Meemaken staat voor het feit dat het buurthuis een warme plek wil zijn voor alle buurtbewoners, met een zeer laagdrempelig karakter, waar iedereen terecht kan voor een koffie te drinken, een babbel te slaan met andere buurtbewoners of de buurtwerkers.

Het buurthuis is vier dagen in de week open en biedt tijdens de dag gevarieerde maaltijden aan tegen een democratische prijs, zodat iedereen hier terecht kan voor een maaltijd. Enkele vrijwilligers zorgen voor deze maaltijden.

Daarnaast zijn er ook woensdagnamiddag activiteiten die worden georganiseerd door de bezoekers. Daarnaast zijn er ook nog vier dagactiviteiten tijdens het jaar, een jaarlijkse grote reis en cultuuruitstappen. Men probeert om al deze activiteiten gratis of tegen een zeer democratische prijs aan te bieden, zodat de drempel zo laag mogelijk blijft voor de buurtbewoners. Daarnaast is er ook nog de tweedehandswinkel 'Den Bokal' die gerund wordt door vrijwilligers, waar buurtbewoners terecht kunnen voor goed bruikbare kleding. De tweedehandswinkel heeft als doel om mensen goede bruikbare kleding aan te bieden tegen betaalbare prijzen en om zo het sociaal netwerk van buurtbewoners te verbreden. Voor de vrijwilligers die Den Bokal uitbaten wordt er zo ook een zinvolle vrijetijdsbesteding voorzien.

Daarnaast ondersteunt het buurthuis de ontmoetingsruimte 'de Dagraad' die wordt opengehouden door twee vrijwilligers. Tijdens enkele dagen in de week kunnen buurtbewoners hier terecht voor een babbel, een hapje en een drankje.

Meezoeken

Meezoeken staat voor het aanbieden van een permanentie. Zo is er wekelijks een juriste aanwezig die gratis vragen beantwoordt rond verschillende thema's en waar buurtbewoners bij terecht kunnen met al hun vragen rond juridische zaken. Daarnaast zijn er dagelijks of wekelijks buurtwerkers aanwezig voor de vragen van buurtbewoners te beantwoorden, een luisterend oor aan te bieden aan de buurtbewoners, ... Wanneer er meer diepere, grotere problemen zijn, gaan de buurtwerkers samen met de buurtbewoner op zoek naar structurele oplossingen. Daarnaast komen de gemeenschapswachten één keer per week langs, waarbij buurtbewoners hun vragen en opmerkingen met betrekking tot de stad kunnen voorleggen.

Meetellen

Binnen het buurthuis vindt men het heel belangrijk om te zoeken naar een goede manier om inspraak en participatie van de buurtbewoners mogelijk te maken. Dit gebeurt onder andere via het maandelijkse buurtforum, waar bezoekers van het buurthuis de kans krijgen om mee te beslissen over onderwerpen die van belang zijn voor het buurthuis.

Meedelen

Meedelen gebeurt vooral via de Buurtflits, de buurtkrant en de website. De Buurtflits is een folder van het buurthuis, waarin het menu van de lopende maand en geplande uitstappen en activiteiten in wordt aangekondigd. De buurtkrant wordt driemaandelijks verspreid in de buurt. Daarnaast is er nog de website, waardoor vooral buitenstaanders op de hoogte worden gehouden van alles wat er leeft binnen buurtwerk 't Lampeke.

Meeleren

Meeleren gebeurt vooral door het aanbieden van vormingen. Zo is er de werkgroep Ankerfiguren, een initiatief tussen Open School en Leuvense buurtwerkingen, die regelmatig met cursussen naar de mensen komt. Daarnaast geeft men vanuit het buurthuis regelmatig vormingen en buurtwandelingen aan buitenstaanders, om hen kennis te laten maken met de wijk, de werking en de hele problematiek van kansarmoede.

Meewerken

Het buurthuis heeft een groot aanbod van activiteiten en faciliteiten, die grotendeels mogelijk worden gemaakt door de vele vrijwilligers binnen het buurthuis. De vrijwilligers nemen allerlei taken op zich zoals het koken, het poetsen, Den Bokal uitbaten, ... Jaarlijks organiseert het buurthuis ook een bedankingsfeest tijdens de week van de vrijwilligers, om de vrijwilligers te bedanken voor hun engagement.

Naast het basisaanbod is er binnen het buurthuis ook aandacht voor projectmatig werken. Zo nam het buurthuis deel aan het project 'Iedere stem telt' van Samenlevingsopbouw, waarbij men de bezorgdheden van mensen in kansarmoede op de lokale politieke agenda wou krijgen, naar aanleiding van de verkiezingen van 14 oktober 2012. Daarnaast wordt er regelmatig rond cultuur en cultuurparticipatie gewerkt, op lokaal en bovenlokaal niveau. Zo zijn er nog enkele projecten waarbinnen het buurthuis aandacht aan wordt gegeven rond wonen, gezondheid, ...

Het buurthuis werkt aan een structurele aanpak van kansarmoede via het beleid. Zo was het buurthuis één van de trekkers in het organiseren van de Dag tegen de armoede op 17 oktober, waar het voornaamste doel was om beleidsmakers, organisaties en het grote publiek in dialoog te laten treden met mensen met armoede ervaringen rond bepaalde thema's.

2.7 't Lampeke, duurzaamheid en ecologie²¹

Binnen buurtwerk 't Lampeke erkent men het belang van duurzaamheid en ecologisch werken. Duurzaamheid en ecologisch werken staan in verbinding met kansarmoedebestrijding, al leggen mensen niet snel dat verband. Het gaat hier over gezonde en betaalbare voeding, betaalbare energie, kwaliteitsvolle woningen, werken binnen een lokale context, ... Aandacht voor duurzaamheid en ecologie is dan ook één van de accenten voor 2013 voor buurtwerk 't Lampeke.

Momenteel komt duurzaamheid en ecologisch werken al terug in de werking. Onder andere via het mobiliteitsproject 'iedereen op en aan de fiets', waarbij de nood van bezoekers van de buurtwerking om te leren fietsen centraal staat. Daarnaast is er binnen buurtwerk 't Lampeke in samenwerking met het Centrum Informatieve Spelen het spel Eco-Millions ontwikkeld, waarin er op een speelse manier tips rond energie besparen worden meegegeven.

Daarnaast zijn er ook de volkstuintjes in Fabota en het tuinproject 'Groeien bloemkolen aan de bomen?'. Op het buitenplein van Fabota is er een stuk moestuin dat eigendom is van de stad Leuven en Fabota doet het beheer hiervan. Er zijn een aantal volkstuintjes ter beschikking voor de buurtbewoners. Daarnaast is er nog de tuin van Fabota zelf, waar kinderen en ouders samen in kunnen tuinieren. Hier sluit het project 'Groeien bloemkolen aan de bomen?' bij aan.

Met de komst van een nieuwe buurtwerker in het buurthuis en meer tijd voor een huidige buurtwerker is men nu aan het kijken of men het tuinproject op Fabota nog meer kan opentrekken naar heel de buurtwerking zodat er bijvoorbeeld mensen van het buurthuis mee gaan tuinieren in de tuin.²²

2.7.1 Project 'Groeien bloemkolen aan de bomen?'^{23 24}

2.7.1.1 Situering project

Op dit moment is er reeds een tuin aanwezig in buurtwerking 't Lampeke, namelijk de tuin van kinderwerking Fabota.

De tuin van Fabota is gelegen op een stuk grond van de stad Leuven dat Fabota in beheer heeft. Naast de tuin van Fabota zijn er nog enkele volkstuintjes gelegen waar buurtbewoners komen tuinieren. De tuin van Fabota was oorspronkelijk een stuk grond waar een stagiaire samen met de kinderen is in beginnen te tuinieren. Toen zijn stageperiode voorbij was, heeft Jaak, een medewerker van Fabota, dit project verder overgenomen.

²¹ Buurtwerk 't Lampeke vzw, *Jaarverslag 2012*. Leuven, 't Lampeke vzw, 2012, p.44-46,51,108. (gepubliceerd jaarverslag)

²² SCHROEDERS, S., *Mondelinge mededeling*. Formeel gesprek, 23 mei 2013.

²³ SEMINCK, J., *Kandidaatsdossier Fonds Duurzaam Materialen- en Energiebeheer*. Brussel. Koning Boudewijnstichting, 2012. (kandidaatsdossier Koning Boudewijnstichting – oproep projecten met een lokale focus)

²⁴ SEMINCK, J. *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 28 september 2012.

Er werd een project kandidaatsdossier ingediend bij de Fonds Duurzaam Materialen- en Energiebeheer van de Koning Boudewijnstichting en zo is het project echt van start gegaan.

2.7.1.2 Doelstellingen project

Deze tuin kadert binnen het project 'Groeien bloemkolen aan de bomen?'. Met dit tuinproject wil Fabota maatschappelijk kwetsbare kinderen die in de kinderwerking van Fabota aanwezig zijn de kans geven om samen met hun ouders een groentetuin aan te leggen en te onderhouden.²⁵

Veel van de kinderen op Fabota leven in appartementen en hebben dus zelf geen tuin, waardoor ze de kans niet hebben en niet krijgen om in de tuin te werken.

Vaak hebben de ouders van de kinderen op Fabota ook geen tijd om leuke, alledaagse dingen te doen met hun kinderen. Tuinieren heeft vaak een ontspannende functie en kan de band tussen ouders en kinderen versterken. Dat is één van de doelstellingen van dit project. Tijdens mijn stage probeerde ik kinderen en ouders aan te sporen om mee te komen helpen in de tuin.

Ik zag dat de kinderen die mee in de tuin hielpen enorm trots op hun werk waren en dit graag deelden met hun ouders. Dit geldt natuurlijk ook voor de ouders, die enthousiast met mij kwamen praten over de tuin, wat er nog allemaal in zou kunnen gebeuren, etc. De kinderen sporen elkaar ook aan om mee te komen helpen in de tuin. Ik merkte dat zodra ik een aantal kinderen enthousiast had gekregen voor de tuin, zij op hun beurt weer vriendjes en vriendinnetjes enthousiast maakten voor de tuin.

Een andere doelstelling van het tuinproject is om kinderen meer aan te zetten om gezond te eten. Veel kinderen zijn niet zo dol op groenten en fruit en eten ongezond. Hier wil Fabota met dit project verandering in brengen. Door zelf groenten en fruit te kweken, deze zelf te zien groeien en daarna te oogsten, maakt het voor de kinderen stukken leuker om groenten en fruit te eten. Dit zag ik ook wanneer we courgette en pompoenen oogsten. De kinderen waren heel nieuwsgierig om deze courgettes en pompoenen te proeven en om te kijken hoe deze tot echte soep gemaakt werden en om daarna te proeven.

De geogste groenten en fruit mogen door de ouders en kinderen die komen tuinieren mee naar huis worden genomen, zonder er voor te betalen. Zo probeert Fabota met het project gezonde voeding nog meer te promoten, aangezien het op deze manier gezond en goedkoop is. Een deel wordt ook gebruikt voor maaltijden op Fabota mee te bereiden. De overschot van groenten en fruit dat daarna nog overblijft, wordt verkocht aan hele democratische prijzen aan ouders en buurtbewoners. Zo probeert men een breder draagvlak voor het project te creëren, zodat ouders en buurtbewoners meer op de hoogte zijn van het project. Zo heb ik tijdens mijn stage samen met de kinderen witloof geplant en deze na verloop van tijd geogst en verkocht aan ouders wanneer ze hun kinderen kwamen ophalen. We hebben ook enkele witloofplanten en potten uitgedeeld aan geïnteresseerde ouders, om hen aan te zetten om zelf te gaan planten.

²⁵ NELISSEN, K. *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 18 september 2012.

Daarnaast zijn er ook nog enkele educatieve doelstellingen binnen het project. Één daarvan draait rond kennis: Tijdens het werken in de tuin leren kinderen en ouders de verschillende planten en dieren kennen die in de tuin leven en hoe deze elkaar beïnvloeden. Tijdens mijn stage ging ik samen met de kinderen werken in de tuin en al doende kwamen we allerlei planten en dieren tegen, zoals regenwormen, waarbij ik dan wat info gaf rond wat voor een dier het is, waarom ze wel of niet belangrijk zijn voor de tuin, ... Naast het kennisgedeelte staat het ontwikkelen van vaardigheden centraal in het project. Kinderen en ouders leren nieuwe gereedschappen kennen, nieuwe technieken en leren een tuin onderhouden. Tijdens mijn stage leerde ik de kinderen hoe ze met bepaalde tuininstrumenten moesten omgaan, zoals een hark, wat de gevaren er van zijn en waar ze op moesten letten. Hiernaast staat het ontdekken van nieuwe talenten centraal. Tijdens het tuinieren kunnen kinderen en ouders talenten ontdekken die ze daarvoor nog niet kenden. Tijdens het project is het dan ook belangrijk om deze talenten te ondersteunen en te benadrukken!

Tuinieren is in dit project dus zowel het doel als het middel. Het is een doel op zich om kinderen en ouders te leren tuinieren, om hen te leren om zelf groenten (en fruit) te kweken. Daarnaast is tuinieren hier ook het middel om ouders en kinderen samen te laten tuinieren om zo de band tussen ouder en kind te versterken.

3 Sociaal tuinieren

*"Tuinieren is de kunst van het kweken van planten voor voedsel en schoonheid, in en rond een huis. Het onderscheidt zich voornamelijk van het boerenbedrijf door schaalgrootte en intentie. Het gebied waarin de planten worden gekweekt, wordt tuin of hof genoemd."*²⁶

Zoals hierboven al beschreven wordt, is tuinieren de kunst van het kweken van planten. Er zijn echter verschillende vormen van tuinieren. Je kan in je eigen tuin tuinieren of je kan op andere plaatsen gaan tuinieren die niet aan je huis grenzen, zoals in een volkstuintje of in een gemeenschapstuin.

Ik noem deze vormen sociaal tuinieren, om verder te kijken dan alleen het tuinieren zelf. Ik maak het grote onderscheid tussen volkstuintjes en gemeenschapstuinen. Ik beschrijf in dit stuk deze vormen van sociaal tuinieren, het ontstaan ervan en het bestaande of ontbrekende beleid er rond. Daarna beschrijf ik enkele projecten waarbinnen volkstuintjes of gemeenschapstuinen centraal staan.

3.1 Volkstuintjes

3.1.1 Wat zijn volkstuintjes?²⁷

Er zijn een heleboel verschillende omschrijvingen en definities van volkstuintjes terug te vinden. In de studie 'Toestandsbeschrijving van de volkstuintjes in Vlaanderen vanuit een sociologische en ruimtelijke benadering' worden er een aantal beschreven. Daaruit heeft men dan een soort van algemeen begrippenkader afgeleid.

Volgens de Van Dale²⁸ is een volks-tuin een klein lapje grond, deel uitmakend van een complex, waarop door stadsbewoners voedings- en siergewassen worden geteeld. Volgens de online Van Dale²⁹ is een volks-tuin-tje (*het*; o; meervoud: volkstuintjes) een tuin voor de stedeling, niet bij zijn woning.

In de gemeentelijke verordening van Amsterdam staat deze beschrijving van een volkstuintje: *"een perceel grond dat, hetzij als siertuin, hetzij voor teelt van voedingsgewassen of bloemen en heesters, in hoofdzaak ten behoeve van de gebruiker en zijn gezin gebruikt wordt en geen deel uitmaakt van de grond waarop de woning van de gebruiker staat."*

In Duitsland wordt een volkstuintje als volgt omschreven: *"Het is een complex van minimum 50 tot maximum 200 tuinen, met een perceelsoppervlakte van ca. 400 m², op een afstand van 2 à 3 km van de stad. Het is bedoeld om er gedurende de dag te verblijven en 's avonds terug te keren naar zijn woning. Het is dus geen overnachtingplaats."*

²⁶ Wikipedia, Tuinieren. *Internet*, 10 april 2013. (nl.wikipedia.org/wiki/Tuinieren)

²⁷ ALLAERT, G., LEINFELDER, H. en VERHOESTRAETE, D., *Toestandsbeschrijving van de volkstuintjes in Vlaanderen vanuit een sociologische en ruimtelijke benadering*. Brussel, Departement Landbouw en Visserij – Afdeling Monitoring en Studie, 2007, p.7-8. (eindrapport studie)

²⁸ VAN DALE, *Groot woordenboek hedendaags Nederlands*. Utrecht/Antwerpen, Van Dale Lexicografie, 1996.

²⁹ Van Dale, Opzoeken – Volkstuintje. *Internet*, 10 mei 2013. (www.vandale.be)

Door een Engelse volkstuinorganisatie wordt een volkstuin, of een allotment garden in het Engels, als volgt beschreven: *"An allotment is a plot of land which can be rented by an individual for growing fruit and vegetables, for personal and family use. Allotment gardens are usually owned by local councils, but can also be owned by private individuals, charitable trusts, commercial landowners or religious bodies. Allotment plots come in many different shapes and sizes, usually depending on the history of the area and the amount of demand for allotments locally."*³⁰

In de Franse wet op de volkstuinten van 1952 verstaat men onder een volkstuin, of een jardin ouvrier in het Frans: *"Parcelen grond, waarop door de exploitanten persoonlijk wordt geteeld ter voorziening in hun gezinsbehoeften, met uitsluiting van elk op handel gericht gebruik."*

Uit deze verschillende omschrijvingen en definities heeft men in de studie een aantal eigenschappen van een volkstuin afgeleid³¹:

- Een volkstuin maakt geen deel uit van de woning van de gebruiker. Als dat wel zo is spreekt men van een moestuin.
- Een volkstuin komt alleen of in groep voor. Wanneer meerdere volkstuinten samen voorkomen spreekt men van een volkstuintpark.
- Een volkstuin is enkel bedoeld voor de productie van groenten en fruit en dient enkel als rust- of ontspanningstuin. Dat wil zeggen dat er geen overnachtingsmogelijkheden mogen zijn in de volkstuin, anders spreekt men van weekendhuisjes en die vallen onder een andere wetgeving. In Nederland hebben veel volkstuintparken wel de verblijfsrecreatieve functie, wat betekent dat het is toegestaan om te overnachten in de volkstuin.
- De productie van groenten en fruit is enkel bedoeld voor eigen gebruik en niet voor commerciële handel. Als de productie wel voor handel bedoeld is, wordt de volkstuin gezien als een agrarisch bedrijf.
- Een volkstuintpark wordt meestal beheerd door een openbare instelling of vzw en wordt verhuurd aan de verbruikers. Er zijn ook mensen die tuin te veel hebben en die deze dan ook aanbieden als volkstuintje aan verhuurders.

In Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn er in totaal 4.600 volkstuinten die verdeeld zijn over 114 volkstuintparken met een totale oppervlakte van 137 hectare. De helft van deze volkstuintparken zijn gelegen in de provincie Antwerpen, waarvan het grootste deel in het grootstedelijk gebied Antwerpen.

³⁰ Londen Allotments, What is an allotment? *Internet*, 10 mei 2013. (www.london.gov.uk/allotments/whatis.jsp)

³¹ ALLAERT, G., LEINFELDER, H. en VERHOESTRAETE, D., *Toestandsbeschrijving van de volkstuinten in Vlaanderen vanuit een sociologische en ruimtelijke benadering*. Brussel, Departement Landbouw en Visserij – Afdeling Monitoring en Studie, 2007, p.7-8. (eindrapport studie)

Limburg en West-Vlaanderen hebben dan weer het kleinste aandeel aan volkstuinen.

In vergelijking met onze buurlanden hebben we niet zoveel volkstuinen. Nederland telt ongeveer 250.000 volkstuinen waarvan er in Amsterdam alleen al 6.000 volkstuinen zijn, die verdeeld zijn over 40 parken met een totale oppervlakte van ongeveer 300 hectare. In Berlijn zijn er ongeveer al 80.000 volkstuinen³².

3.1.2 Geschiedenis volkstuintjes^{33 34}

Volkstuintjes doken voor het eerst aan het einde van de negentiende eeuw op in Europa. Volkstuintjes waren oorspronkelijk onlosmakelijk verbonden met de industrialisering van de samenleving. Arbeiders trokken weg van het platteland naar de stad en kwamen terecht in arbeiderswijken tussen de fabrieken, zonder al te veel groen.

De organisatie Werk van den Akker, één van de verschillende organisaties die actief bezig waren met het inrichten van volkstuinen, wou ervoor zorgen dat arbeiders via volkstuintjes toch nog contact met hun oorsprong, hun 'roots' behielden. Zij zagen het werken in een fabriek als iets onnatuurlijk en niet-stimulerend en het wonen in de omgeving van een fabriek deprimerend en ongezond. In een volkstuintje vond de arbeider opnieuw aansluiting bij zijn natuurlijke 'bestemming'. Zo kregen arbeiders een klein stukje grond toegewezen waarop ze groenten en fruit konden telen, om in hun eigen behoefte te voorzien. Zo leerden ze ook gevarieerd voedsel kennen.

Werk van den Akker is in 1896 opgericht en is ontstaan op initiatief van priesters en welgestelde burgers, die aan arbeiders en werklozen goedkoop en gezond voedsel wilden bezorgen en hun een aangename vrijetijdsbesteding geven. Door hen een aangename vrijetijdsbesteding te geven gingen ze ook niet meer op café, waar revolutionaire ideeën ontstonden. Tegenwoordig is Werk van den Akker omgedoopt tot De Vlaamse Volkstuin en spreekt men niet meer over deze ideologische gedachten. Vandaag ligt de focus op het tuinieren als een aangename ontspanning in de buitenlucht.

Volkstuinen hadden zeer lang een economische betekenis. Een goede opbrengst was een aanvulling op het arbeidersinkomen. In 1912 bracht de gemiddelde volkstuin ongeveer 144,15 frank op wat gelijk stond aan 10 à 15% van het jaarinkomen van een arbeider. Tijdens de beide wereldoorlogen was het kweken van volkstuintjes een absolute noodzaak en werd elk stuk beschikbare grond gebruikt voor het kweken van eigen groenten. Op dat moment piekte het ledenaantal van de Werk van den Akker enorm, in 1918 telde de organisatie 180.000 leden en in 1943 400.000 leden. Zelfs de soldaten die tijdens de Eerste Wereldoorlog in de loopgraven zaten legden tuinen aan.

³² ALLAERT, G., LEINFELDER, H. en VERHOESTRAETE, D., *Toestandsbeschrijving van de volkstuinen in Vlaanderen vanuit een sociologische en ruimtelijke benadering*. Brussel, Departement Landbouw en Visserij – Afdeling Monitoring en Studie, 2007. (eindrapport studie)

³³ SEGERS, Y. en VAN MOLLE, L., *Volkstuinen, een geschiedenis*. Leuven, Davidfonds, 2007.

³⁴ Het abc van de volkstuin, Tentoonstelling – Het abc van de volkstuin. *Internet*, 11 mei 2013. (www.hetabcvandevolkstuin.be/tt_abc.htm)

Tegenwoordig telt De Vlaamse Volkstuin – Werk van den Akker vzw meer dan 35.000 leden, die verspreid zijn over een 230-tal plaatselijke afdelingen.

Werken in een volkstuintje werd vroeger vooral als een mannentaak gezien. De vrouwen werden geacht met de geogste groenten gezonde maaltijden te bereiden. Als er klein vee zoals kippen, konijnen en schapen aanwezig waren in de tuin, werden ze geacht om de schapen te scheren, de konijnen te villen en het vlees te bereiden. Na een tijdje werden vrouwen meer zichtbaar in de volkstuinten door het kweken van bloemen en aanleggen van bloemenperkjes. Oorspronkelijk zag men er het belang niet van in om bloemen in de volkstuinten te kweken, tot het Werk van den Akker hier wel heil in begon te zien. Het onderhouden van bloemenperkjes was de perfecte taak voor vrouw en kinderen, waardoor de tuin een ontmoetingsplaats werd voor het hele gezin. Tegenwoordig zijn zowel mannen als vrouwen actief in volkstuinten, van alle leeftijden en herkomst.

Waar vroeger dus de nadruk lag op volkstuintjes als een mannentaak, om te voorzien in eigen voedsel en als aanvulling op het arbeidersinkomen, ligt nu de nadruk op het sociale en recreatieve. Tegenwoordig ziet men het actief bezig zijn in een volkstuint als een leuke, aangename vrijetijdsbesteding voor het hele gezin. Vroeger waren het arbeiders die actief waren in de volkstuinten, tegenwoordig zijn dit mensen uit alle lagen van de bevolking. Er is ook een stijgende belangstelling voor volkstuintjes door meer vrije tijd en meer interesse en aandacht voor de natuur.

3.1.3 Beleid rond volkstuintjes

3.1.3.1 Ruimtelijk beleid³⁵

In Vlaanderen wordt de basis voor het ruimtelijk beleid gevormd door het planningsdecreet, dat zorgt voor het opmaken van ruimtelijke structuurplannen op drie niveaus, namelijk het Vlaams Gewest, de provincie en de gemeente. In deze structuurplannen geeft de bevoegde overheid aan hoe zij willen dat het grondgebruik voor een bepaalde ruimte wordt ingepland en moet evolueren. Dit doen ze door een visie op lange termijn te ontwikkelen, op basis van kennis over dat bepaalde gebied en op basis van de behoeften en trends van dat bepaalde gebied.

Het planningsdecreet vervangt sinds mei 1999 de eerdere gewestplannen. Sinds dan worden er geen wijzigingen meer doorgevoerd in de gewestplannen en worden plannen vastgelegd in ruimtelijke uitvoeringsplannen. Ruimtelijke uitvoeringsplannen³⁶ zorgen voor de uitvoering van de ruimtelijke structuurplannen. Op plaatsen waar er nog geen ruimtelijke uitvoeringsplannen zijn, zijn de gewestplannen nog van kracht.

³⁵ ALLAERT, G., LEINFELDER, H. en VERHOESTRAETE, D., *Toestandsbeschrijving van de volkstuinten in Vlaanderen vanuit een sociologische en ruimtelijke benadering*. Brussel, Departement Landbouw en Visserij – Afdeling Monitoring en Studie, 2007, p.10-11. (eindrapport studie)

³⁶ Ruimte Vlaanderen – Departement van de Vlaamse Overheid, Bestemmingsplannen. *Internet*, 3 mei 2013. (www.ruimtelijkeordening.be/NL/Beleid/Planning/Plannen/Bestemmingsplan/tabid/13681/Default.aspx)

Hiermee schets ik kort even de inhoud van het ruimtelijk beleid in Vlaanderen, omdat er zowel in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen als in de Gewestplannen volkstuintjes vermeld worden.

- **Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen**

In het Ruimtelijk Structuurplan van Vlaanderen wordt er een onderscheid gemaakt tussen enerzijds beroepsland en tuinbouw en anderzijds hobbyland en tuinbouw. Volkstuintjes horen volgens dit structuurplan tot hobbyland en tuinbouw. Dat zorgt ervoor dat het aanleggen van volkstuintjes moet gebeuren binnen de stedelijke afbakeningslijn voor stedelijke gebieden en aansluitend aan de kernen van woonkernen in het buitengebied.

Volgens het indicatieve gedeelte van het Ruimtelijke Structuurplan Vlaanderen (het richtinggevende deel, hiervan mag niet afgeweken worden tenzij met een gemotiveerde beslissing), moet er binnen de afbakeningslijn van stedelijke gebieden plaats worden voorzien voor groengebieden, natuurelementen en stedelijke landbouwgebieden. Om deze groengebieden blijvend vast te leggen moeten er echter minimumnormen voor groenvoorziening worden opgenomen in het bindende gedeelte van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Deze minimumnormen ontbreken echter in het bindende gedeelte waardoor aanvragen tot groene ruimtes niet gegrond kunnen worden.

Daardoor ontstaan volkstuintjes vaak op plaatsen die daar niet voor bestemd zijn, waardoor ze na een tijd terug moeten verdwijnen om plaats te maken voor appartementen, winkelgebieden, ... Zo dreigt één derde van alle volkstuintjes in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op korte of middellange termijn te verdwijnen doordat de gronden waarop ze zich bevinden andere bestemmingen hebben.

- **Gewestplannen**

In het gewestplan van Aalst – Ninove – Geraardsbergen – Zottegem is er één stedenbouwkundig voorschrift terug te vinden over volkstuintjes. Het gaat hier over kleintuingebied: *"De agrarische gebieden die op kaarten welke de bestemmingsgebieden omschrijven met de letters K T overdrukt zijn, kunnen op initiatief van de gemeente als kleintuingebieden worden bestemd voor de aanleg en exploitatie in georganiseerd verband van kleintuinbouw. De kleintuingebieden dienen met een groenscherm te worden omzoomd; constructies die voor de exploitatie nodig zijn en niet als woonverblijf dienen, zijn toegelaten."*³⁷

In andere gewestplannen is er niets terug te vinden rond de afbakening en bestemming van volkstuintjes. Al zijn volkstuintjes meestal terug te vinden bij plaatsen waarvan de bestemming aansluit bij de activiteit van volkstuintjes, namelijk tuinieren. Een groot deel is terug te vinden op zones die horen bij parkgebied, een deel bij agrarisch gebied en een deel bij dagrecreatie.

³⁷ ALLAERT, G., LEINFELDER, H. en VERHOESTRAETE, D., *Toestandsbeschrijving van de volkstuintjes in Vlaanderen vanuit een sociologische en ruimtelijke benadering*. Brussel, Departement Landbouw en Visserij – Afdeling Monitoring en Studie, 2007, p.11. (eindrapport studie)

3.1.3.2 Landbouwbeleid ³⁸

In het decreet van 3 maart 2004³⁹ worden er een aantal volkstuinverenigingen aangeduid die werkingssubsidies ontvangen voor het organiseren van lezingen. Het gaat hier over Velt vzw (de Vereniging voor Ecologisch Leven en Tuinieren) en vzw De Vlaamse Volkstuin (voormalig Werk Van De Akker) waarvan drie provinciale verbonden worden erkend als centrum voor hobby-landbouwvorming. Deze instellingen krijgen een bepaalde werkingssubsidie per vormingsactiviteit. Door deze subsidie kunnen lezingen en voordrachten rond tuinieren worden ondersteund, waardoor deze meer georganiseerd kunnen worden en waardoor tuinieren dus meer ondersteund wordt.

3.1.3.3 En verder?

In de gesprekken die ik gevoerd heb met tuiniers en ondersteuners van volkstuintjes wist niemand iets over een bestaand, specifiek beleid rond volkstuintjes en volkstuinparken. Er zijn wel reeds verschillende onderzoeken gedaan naar het huidige aantal volkstuintjes in Vlaanderen en de nood naar meer volkstuinparken. Deze werden uitgevoerd door de universiteit van Gent op vraag van het Departement Landbouw en Visserij, afdeling Monitoring en Studie van de Vlaamse overheid.

De vzw de Vlaamse Volkstuin heeft in opdracht van de Vlaamse minister voor Plattelandsbeleid onderzoek gedaan naar de knelpunten en potenties van bestaande volkstuinparken in 2010. Daarbij hebben ze een aantal beleidsaanbevelingen gedaan naar de overheid. Het is me onduidelijk of hier tot op heden al iets mee gedaan is.

Gemeentes kunnen zelf ook bepalen of ze willen investeren in volkstuintjes en volkstuinparken. Zo vermeldde het bestuursakkoord van de stad Antwerpen dat de stad gaat voorzien in ruimte voor nieuwe volkstuintjes.⁴⁰ In het bestuursakkoord van de stad Gent⁴¹ geeft men ook aan dat men de lokale voedselproductie meer wil stimuleren, onder andere door volkstuintjes aan te leggen, al zijn hier nog geen concrete maatregelen vastgelegd. Gemeentes kunnen er natuurlijk evengoed voor kiezen om helemaal geen ruimte vrij te maken voor volkstuintjes. Dit hangt allemaal van het bestuur af. Hetzelfde geldt voor de provincies.

Naar mijn mening ontbreekt er dus een goed beleid rond de inrichting en indeling van volkstuinen. Door het ontbreken van dergelijk beleid hebben bestaande volkstuinen en volkstuinparken geen bestaanszekerheid en kan het zijn dat deze, zodra de grondeigenaar dit beslist, moeten verdwijnen.

³⁸ ALLAERT, G., LEINFELDER, H. en VERHOESTRAETE, D., *Toestandsbeschrijving van de volkstuinen in Vlaanderen vanuit een sociologische en ruimtelijke benadering*. Brussel, Departement Landbouw en Visserij – Afdeling Monitoring en Studie, 2007, p.11. (eindrapport studie)

³⁹ WET van 3 maart 2004 inzake de subsidiëring van meer duurzame landbouwproductiemethoden en de erkenning van centra voor meer duurzame landbouw, *Belgisch staatsblad*, 3 maart 2004.

⁴⁰ Gemeentebestuur stad Antwerpen, *Respect voor A - Bestuursakkoord 2013-2018*. Antwerpen, Stad Antwerpen, 2013, p. 9 (Bestuursakkoord)

⁴¹ Sp.a, Groen en Open VLD, *Bestuursakkoord stad Gent 2013-2018*. Gent, Stad Gent, 6 november 2012, p.20,51,59. (Bestuursakkoord)

3.1.4 Volkstuintjes in het buitenland

Volkstuintjes zijn geen typisch Belgisch verschijnsel. Volkstuintjes begonnen aan het einde van de negentiende eeuw te verschijnen in Europa. In Europa werd in 1926 de internationale volkstuinkoepel gesticht, de Office International du Coin de Terre et des Jardins Familiaux. Vandaag telt deze organisatie meer dan 3 miljoen aangesloten volkstuiniers in 14 landen.

In vergelijking met andere landen bezit België maar een zeer laag aantal volkstuinen. Maar hoe zit het nu met volkstuinen in andere landen?

3.1.4.1 Volkstuintjes in Nederland

In Nederland zijn er ongeveer 250.000 volkstuinen.

Aan het einde van de negentiende eeuw werd er in Nederland gepleit voor arbeiderstuinen, die onder andere als doel hadden om het inkomen van de arbeiders te vergroten. In 1911 wordt er een wet aangenomen die de ontwikkeling van georganiseerde volkstuinen mogelijk maakt. In 1919 wordt de Bond van Volkstuinders opgericht en iets later in 1928 het AVVN, het Algemeen Verbond van Volkstuinders Verenigingen in Nederland. Vanaf 1920 ontwikkelen de tuinen zich meer naar recreatietuinen waar men de mogelijkheid heeft om te overnachten. Na verloop van tijd gaat de lokale overheid zich mengen en vanaf de jaren '50 kregen de volkstuincomplexen een plaats in de bestemmingsplannen van de gemeente. Daardoor kregen deze tuinen meer een permanent karakter.⁴² In België is dit op de meeste plaatsen (nog) niet het geval.

De Bond van Volkstuinders⁴³ is tegenwoordig een vereniging van 29 volkstuinparken met 6000 tuinen in Amsterdam en omgeving. Het AVVN⁴⁴ is tegenwoordig een organisatie die opkomt voor de belangen van 215 aangesloten tuinverenigingen en –bonden.

Volgens de Bond van de Volkstuinders is een volkstuin "een stukje grond waarop men siergewassen en/of groente mag telen en waarop men veelal ook nog een huisje mag plaatsen, waarin men dan kan overnachten in de periode van april tot oktober. Het belangrijkste aspect van een volkstuin is echter "het tuinieren".

*Tuinieren op een volkstuinpark is een actieve recreatie waarbij de werkzaamheden zich niet alleen beperken tot de eigen tuin, maar uitstrekken tot het terrein van het gehele tuinpark.*⁴⁵

⁴² Volkstuinvereniging Aanscot, Geschiedenis van de volkstuinen. *Internet*, 15 mei 2013. (www.volkstuinaanscot.nl/index.php?page=3)

⁴³ Bond van Volkstuinders, Thuis. *Internet*, 15 mei 2013. (www.bondvanvolkstuinders.nl/index.php?stijl=1)

⁴⁴ AVVN, Over AVVN. *Internet*, 15 mei 2013. (www.avvn.nl/avvn/)

⁴⁵ Bond van de Volkstuinders, Volkstuinen. *Internet*, 15 mei 2013. (www.bondvanvolkstuinders.nl/index.php?menu=2&stijl=1)

Hier wordt een groot verschil met volkstuinen in België duidelijk. In België is het namelijk niet mogelijk om te overnachten in de volkstuinen. Als dit wel zo is, is er geen sprake meer van een volkstuin maar van een recreatieplek, en valt dit onder een andere wetgeving.

In Nederland is er veel meer ruimte voorzien voor recreatie binnen de volkstuinen. In België stond voedselvoorziening voor eigen gebruik lang centraal in volkstuinen en kwam de rol van sociale samenhang pas op een tweede plaats. Dat verklaart waarom er in België in de meeste volkstuincomplexen geen plaats is voorzien voor gemeenschappelijke ontmoetingsruimtes, in tegenstelling tot Nederland, waar aan tuinieren veel meer een recreatief karakter verbonden is.

3.1.4.2 Allotment gardening in het Verenigd Koninkrijk

In het Verenigd Koninkrijk worden volkstuinen 'allotment gardening' of 'allotment gardens' genoemd. Ze maken hier een duidelijk onderscheid tussen 'allotment gardening' en 'community gardening' wat bij hen gelijk staat aan gemeenschapstuinen.

Een allotment garden is een stuk land dat ofwel beheerd wordt door een privébeheerder, ofwel door een gemeentelijk beheerder. Dit stuk land wordt gebruikt voor het kweken van groenten en fruit. In sommige gevallen wordt dit stuk grond ook gebruikt voor het kweken van sierplanten en het houden van kippen, konijnen en bijen. Als een stuk land eigendom is van de lokale overheid, zal het ofwel als tijdelijke locatie worden aangeduid of als een statutaire locatie. Dit wil zeggen dat deze stukken grond door de wet beschermd zijn in statuten.⁴⁶

Één van de trekkende, nationale organisaties rond allotment gardening is de NSALG, de National Society of Allotment and Leisure Gaardeniers. Deze organisatie bestaat al sinds 1901 en ondersteunt ongeveer 125.000 volkstuiniers over heel het Verenigd Koninkrijk. In het Verenigd Koninkrijk is allotment gardening de enige recreatieve activiteit die vaststaat in de wet. De NSALG pleit voor de rechten van alle volkstuiniers bij de regering, zodat er onder andere niet zomaar stukken volkstuin verkocht worden. De NSALG is ook één van de medeoprichters van de internationale volkstuinkoepel Office International du Coin de Terre et des Jardins Familiaux.⁴⁷

In Engeland mogen er tuinhuisen of opbergruimtes worden geplaatst op de volkstuintjes, in overleg met de verhuurder, maar deze ruimtes mogen echter niet gebruikt worden voor overnachtingsmogelijkheden, net zoals in België.

⁴⁶ The National Allotment Society, Allotment Info. *Internet*, 15 mei 2013. (www.nsalg.org.uk/allotment-info/)

⁴⁷ The National Allotment Society, Our History. *Internet*, 15 mei 2013. (www.nsalg.org.uk/about-us/our-history/)

3.1.4.3 Volkstuinen in het Zuiden⁴⁸

Volkstuinen zijn geen typisch Europees verschijnsel. In grote steden in het Zuiden zoals Havana, Dakar, Mexico City en Kinsjasa spelen volkstuinen een zeer grote rol, zowel voor de voeding van de familie van de tuinier als voor de bevoorrading van de stad. Net zoals het in Europa in crisisperiodes gebeurde, gebruiken de stadsboeren in het Zuiden alle mogelijke gronden langs de kant van de weg, parken of langs de spoorweg.

In de meeste tuinen worden ook allerlei soorten kleinvee gehouden, zoals kippen, geiten of schapen. Een groot verschil is dat de oogst van volkstuinen in het Zuiden vaak verkocht worden en als bron van inkomsten voor de familie gelden. Meestal zijn het de vrouwen van gezinnen die in de tuinen werken, vaak met de kinderen in een draagdoek op de rug gebonden. Zij groeperen zich vaak ook en telen samen verschillende gewassen zoals maïs, tomaten en maniok.

3.1.4.4 Nog enkele cijfers⁴⁹

- In Denemarken waren er in 2001 ongeveer 62.120 volkstuinen.
- In Finland zijn er ongeveer 50 volkstuinparken met ongeveer 5000 volkstuiniers.
- In Duitsland zijn er rond de 1,4 miljoen volkstuinen. In Berlijn zijn er 833 volkstuinparken.

3.2 Gemeenschapstuinen

3.2.1 Wat is een gemeenschapstuin?

Doorheen mijn zoektocht naar een duidelijke definitie van een gemeenschapstuin kwam ik verschillende termen tegen.

Er worden verschillende benamingen gebruikt voor gemeenschapstuinen, zoals groepstuin, collectieve tuin, gedeelde tuin, participatieve tuin, ... en ze zijn vaak moeilijk uit elkaar te houden, maar meestal overlappen ze en komen ze grotendeels overeen qua werking. Het doel komt meestal ook overeen.

In een gemeenschapstuin gaat een gemeenschap, een groep mensen of een organisatie samen aan de slag. In de meeste tuinen is het doel samen tuinieren, waarbij tuinieren zowel het doel als middel kan zijn. De nadruk kan liggen op het tuinieren zelf, maar het tuinieren kan ook gebruikt worden als middel om een ander doel te bereiken, zoals sociale cohesie, doorbreken van sociaal isolement, ... Er zijn ook gemeenschapstuinen waar zowel het tuinieren als het sociaal contact het doel is.

Mijn aandacht gaat hier vooral uit naar gemeenschapstuinen waar tuinieren het middel is en geen doel op zich.

⁴⁸ Het abc van de volkstuin, Tentoonstelling – Het abc van de volkstuin. *Internet*, 15 mei 2013. (www.hetabcvandevolkstuin.be/tt_abc.htm)

⁴⁹ Wikipedia, Allotment gardening. *Internet*, 15 mei 2013. ([en.wikipedia.org/wiki/Allotment_\(gardening\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Allotment_(gardening)))

In België is het concept 'gemeenschapstuin' nog niet zo bekend. Daarom ben ik verder gaan zoeken in Nederland, waar men reeds meer met dit concept bekend is.

In Nederland zijn er enkele organisaties die zich verdiept hebben in het concept 'gemeenschapstuin'. Zo is er Jacqueline van der Lubbe. Zij werkt bij Green en So, en ging als tuinontwerper en als adviseur op gebied van sociale vraagstukken deze twee functies met elkaar verbinden, om zo tot het concept gemeenschapstuinen te komen. De gemeenschapstuin creëert een win-win situatie, namelijk beter openbaar groen en meer mensen die actief met elkaar in contact komen. Green en So richt zich op projecten die zich tussen 'groen' en 'sociaal' bevinden zoals gemeenschapstuinen. Zij omschrijven een gemeenschapstuin als volgt:

"Gemeenschapstuinen zijn openbare tuinen die voor iedereen, jong en oud, iets te bieden hebben. Tuinen die gebruikt worden! Waar mensen elkaar kunnen ontmoeten, kinderen kunnen leren over natuur en gezonde voeding, werkplekken ontstaan voor specifieke doelgroepen en waar van tijd tot tijd activiteiten voor de hele wijk worden georganiseerd. Bij gemeenschapstuinen komt veel meer kijken dan een ontwerp alléén, het gaat om een continu proces van het creëren van draagvlak en samenwerking. Met de samenwerkingspartners en met de gebruikers wordt op interactieve wijze invulling gegeven aan een waardevolle groene plek voor en door de mensen uit de buurt." ⁵⁰

Volgens RadarAdvies, een bureau voor sociale vraagstukken in Nederland, is een gemeenschapstuin bijzonder door het feit dat ze ingericht zijn voor en door buurtbewoners en specifieke doelgroepen en dat ze een plek zijn voor ontmoeting, culturele activiteiten, participatiebanen, werkplekken, stages en natuureducatie. ⁵¹

Volgens RadarAdvies staat verbinding centraal. Binnen een gemeenschapstuin is er plaats voor iedereen en iedereen kan er terecht. De inrichting van de tuin hangt af van de doelstellingen en de wensen van de gebruikersgroep. Een gemeenschapstuin wordt ontworpen door de gebruikers, voor de gebruikers. De gebruikers nemen zoveel mogelijk van het beheer en onderhoud voor hun rekening, wat voor actieve burgerparticipatie zorgt. Een gemeenschapstuin maakt openbare ruimte tot een veiligere, functionelere, aantrekkelijkere en kwalitatief hoogwaardiger stukje van de buurt. Een gemeenschapstuin bevordert de sociale cohesie en de participatie in een samenleving. Daarnaast biedt een gemeenschapstuin ook de mogelijkheid tot werkervaringsplaatsen en de mogelijkheid tot natuureducatie. ⁵²

⁵⁰ Green&So, Projecten – Groen & Sociaal. *Internet*, 16 mei 2013. (www.greenandso.nl/projecten/1)

⁵¹ RadarGroep, *Gemeenschapstuinen – Duurzaam instrument voor integrale wijkaanpak, sociale cohesie, participatie en re-integratie*. Amsterdam, RadarGroep – bureau voor sociale vraagstukken, z.j. (brochure)

⁵²RadarAdvies, Gemeenschapstuinen. *Internet*, 16 mei 2013. (www.radaradvies.nl/producten/gemeenschapstuinen/36)

De website Visionair.nl heeft een lijst gemaakt van de uiteenlopende voordelen van gemeenschapstuinen⁵³. Visionair.nl is een website die mensen, die verder kijken dan de dagelijkse sleur, een plek wil geven om hun ideeën te delen. Deze tekst is vertaald vanuit een Engelse tekst 'The Multiple Benefits of Community Gardening' van de organisatie Gardenworks, een organisatie die gemeenschapstuinen in 'the Twin Cities' Minneapolis – Saint Paul ondersteunt. Enkele voordelen die in de tekst aangehaald worden zijn onder andere: een gemeenschapstuintje zorgt voor lichaamsbeweging, mensen gaan gezonder eten doordat ze hun eigen voedsel kweken, gemeenschapstuinen bieden plekken aan voor (jeugd)educatie en tewerkstelling, gemeenschapstuinen bieden kansen tot culturele uitwisseling tussen mensen, mensen komen tot rust in een gemeenschapstuintje,

3.2.2 Geschiedenis

Een echte geschiedenis zoals er van de volkstuintjes één is, is er niet rond gemeenschapstuinen. Gemeenschapstuinen zijn nog niet zo lang hun opkomst aan het maken in België. In Nederland is deze opkomst al iets langer bezig en zijn er ook verschillende organisaties die zich hier in verdiepen, zoals RadarAdvies en Green& So, die ik hierboven al vermeldde.

3.2.3 (Ontbrekende) Beleid rond gemeenschapstuinen

Momenteel is er nog een groot gat in het beleid rond gemeenschapstuinen. Enkele gemeentes geven aan in hun bestuursakkoorden dat men wil investeren in gemeenschapstuinen, zoals in het districtsakkoord van Borgerhout, waar men meer ruimte wil creëren voor gemeenschapstuinen.⁵⁴ In het bestuursakkoord van de gemeente Edegem vermeldt men gemeenschapstuinen, naar aanleiding van meer aandacht voor initiatieven rond lokale voedselproductie en -consumptie.⁵⁵

Verder is er nog geen concreet kader waarbinnen gemeenschapstuinen een gegrond bestaan kunnen krijgen. Er zijn ook nog niet zoveel gemeenschapstuinen in België en er is nog niet zoveel onderzoek naar gedaan. Misschien kan België wel wat van de mosterd in Nederland gaan halen om zo zelf een kijk op gemeenschapstuinen te ontwikkelen?

⁵³ Visionair, De vele voordelen van gemeenschapstuinen. *Internet*, 16 mei 2013. (www.visionair.nl/ideeen/mensheid/de-verschillende-voordelen-van-gemeenschapstuinen/)

⁵⁴ Districtscollege Borgerhout, *Districtsakkoord – Samen Borgerhout*. Borgerhout, Districtscollege Borgerhout, 2013. (Districtsakkoord)

⁵⁵ Gemeentebestuur Edegem – N-Va, Groen en Open VLD, *Edegem bestuursakkoord 2013-2018*. Edegem, Gemeentebestuur Edegem, 2013, p.14. (Bestuursakkoord)

3.2.4 Gemeenschapstuinen in het buitenland

3.2.4.1 Nederland en gemeenschapstuinen⁵⁶

In Nederland is men reeds bekend met het fenomeen gemeenschapstuinen, zoals ik al beschreef onder het puntje 'wat is een gemeenschapstuin'. Voor een omschrijving van gemeenschapstuinen ben ik dan ook gaan kijken naar Nederland.

Ik ben daarnaast ook gaan kijken naar verschillende voorbeelden van gemeenschapstuinen in Nederland. Enkele voorbeelden springen er uit, zoals de gemeenschapstuin in Rucphen en twee gemeenschapstuinen in deelgemeentes van Rotterdam, Hoogvliet en Delfshaven.

Gemeente Rucphen

In de gemeente Rucphen bestaan er sinds 2007 twee gemeenschapstuinen. Één van deze tuinen ligt naast een woon-zorgcomplex voor ouderen. In het complex kookt men wekelijks met verse producten uit de tuin en in de tuin is er onder meer ruimte voor een dagbestedingsruimte voor de ouderen waar regelmatig cursussen zoals bloemschikken doorgaan.

De tuin is een publieke voorziening waar een zeer divers publiek op afkomt, dat als project van de gemeente, de woningcorporatie en de aanpalende verzorgingsinstelling is ontstaan. Daarnaast is de tuin ook een miniwerkgelegenheidsproject. Enkele medewerkers van de sociale werkvoorziening hebben de tuin aangelegd, uitkeringsgerechtigden onderhouden het groen en de verzorging van de dieren is in handen van de re-integratiekandidaten van de afdeling Werk en Inkomen.

De gemeente hoopte met de gemeenschapstuin nieuwe en duurzame leer-, werk- en ontmoetingsplaatsen voor verschillende bevolkingsgroepen uit de gemeente te creëren. Bij een tussentijdse evaluatie is gebleken dat dit aan het lukken is, er komen zowel omwonende ouderen langs als mensen uit het dorp.

Hoogvliet en Delfshaven, deelgemeenten van Rotterdam

In 2008 kreeg de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SoZaWe) van Rotterdam ook interesse in een gemeenschapstuin. Hun voornaamste motivatie was het bevorderen van sociale cohesie in wijken en de samenwerking die nodig is om zo'n gemeenschapstuin te realiseren. Een gemeenschapstuin sloot ook goed aan bij hun wijkaanpak en bij hun streven om burgers te activeren en te betrekken bij de samenleving. In samenwerking met Jacqueline van der Lubbe, tuinarchitect en adviseur sociale zaken, die deze twee functies met elkaar is gaan combineren, beginnen ze aan het project.

Van der Lubbe werkt met een voor-en-door methodiek: gemeenschapstuinen moeten van onderuit vorm krijgen en niet alleen het eindproduct brengt mensen en organisaties samen, maar ook het wordingsproces. Daarom heeft geen enkele gemeenschapstuin hetzelfde traject afgelegd, er is geen standaardprocedure.

⁵⁶ ONSTENK, A., Werken en leren in de gemeenschapstuin – Sociaal groen in de wijk. *Sociaal bestek*, maart 2010 p.14-18. (tijdschrift)

De inrichting van een gemeenschapstuin wordt afgestemd op de situatie, de problematiek en de wensen in de betrokken wijk.

Na het betrekken van Van der Lubbe ging men opzoek naar geschikte locaties voor de gemeenschapstuinen in de twee deelgemeentes Hoogvliet en Delfshaven. Zodra de locaties gevonden en goedgekeurd werden, ging men de verhuurder van de omliggende woningen Woonbron erbij betrekken. Deze zag hierin een grote kans om de bewonersbetrokkenheid in de buurt te stimuleren en ontmoeting te stimuleren tussen bewoners.

Uiteindelijk vormden de bepalende en betalende partijen (de deelgemeenten, de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid, enkele stedelijke diensten en de verhuurderorganisatie Woonbron) een projectteam in de wijken dat bepaalde op welke doelgroepen de gemeenschapstuinen zich primair ging richten. Zij legden ook contact met het sociaal-cultureel werk, het opbouw- en het jongerenwerk, bewoners- en ouderenorganisaties en kinderopvang en scholen. In projectateliers werden dan de mogelijke lijnen van de tuin besproken. Het sociaal-cultureel werk nam de bewonersparticipatie op zich.

Om alle bewoners en specifieke doelgroepen te betrekken vanaf de ontwerpfase werden er ontwerpateliers georganiseerd. Sociaal-cultureel werkers en vrijwilligers gingen in de buurt rond bij buurtbewoners om hen uit te nodigen voor het atelier, waar ze hun mening konden geven. Er werden ook enquêtes afgenomen en aan specifieke doelgroepen zoals kinderen, jongeren, allochtone vrouwen, ... werden hun meningen apart gevraagd.

In deze ontwerpateliers werd vooral met foto's en ander beeldmateriaal gewerkt, zodat de drempel om deel te nemen zeer laagdrempelig werd gehouden. Zo konden mensen met plakkertjes aangeven wat ze graag wilden zien verschijnen in de tuinen. Op basis van alle inbreng die verzameld werd tijdens deze ontwerpateliers werd een schetsontwerp gemaakt.

Uiteindelijk werden de tuinen in het voorjaar van 2010 geopend en de samenwerkingspartners hebben een financiering voor vier jaar vastgelegd. Deze tuin is naast een aangename ontmoetingsplek ook een soort van leer- en werkgelegenheid geworden. De tuinen bieden per jaar per tuin aan tien tot twintig mensen leer- en werkgelegenheid.

Beheer en winst van de gemeenschapstuinen

Het uitgangspunt is dat de gemeenschapstuinen multifunctioneel worden gebruikt en daarom is het volgens Jacqueline van der Lubbe ook zo belangrijk om mensen vanaf het begin bij de tuin te betrekken en om rekening te houden met alle wensen van de verschillende doel- en gebruikersgroepen. Zo vermijd je later conflicten tussen bepaalde doelgroepen.

Er zijn aan het begin van de hele opstart van de tuinen ook duidelijke afspraken gemaakt over het onderhoud, beheer en de programmering van de tuinen. In de tuin in Rucphen vormen enkele professionals en bewoners tuincommissies voor de public relations en de programmering van activiteiten, in overleg met de gebruikers. In de tuinen in Rotterdam sluit men dan weer contracten af over het beheer, de programmering, de veiligheid en het onderhoud van de gemeenschapstuin.

Enkele sociaal-cultureel werk organisaties gaan er samen met de bewoners op toezien dat er genoeg activiteiten zijn. Een beheerbedrijf zal dan weer dagelijks langs komen in de tuinen om eventueel onderhoud en schoonmaak te doen. En doordat de tuinen midden in de wijk liggen is er naast de openingsuren van de tuin nog sociale controle door wijkbewoners.

Van der Lubbe zegt dat er een heleboel winst op verschillende domeinen te halen valt met gemeenschapstuinen. Vanuit het perspectief van de gemeenten brengt het ontwerp, de aanleg, het onderhoud en het gebruik van de tuin verschillende partners samen zoals scholen, welzijnsstichtingen, bewonersorganisaties, ... Daarnaast komen er verschillende sociale doelstellingen aanbod zoals activering van vrijwilligers en mensen met een uitkering. En er ook educatie, burgerparticipatie en arbeidsre-integratie aan bod. Daarboven op verbindt een gemeenschapstuin specifieke doelgroepen zoals ouderen en jongeren die samen in de tuin werken, mensen met een beperking met mensen zonder een baan, ... En dat zo'n tuin daarnaast de kwaliteit van de openbare ruimte verbetert, komt daar nog extra als voordeel bij.

3.2.4.2 Community gardening in de Verenigde Staten⁵⁷

In de Verenigde Staten gebruikt men de term community garden zowel voor volkstuinten als voor gemeenschapstuinen.

Volgens de ACGA, de American Community Gardening Association, is een community garden een stuk land dat bewerkt wordt door een groep mensen. Dat kan zowel binnen een stad zijn, binnen een dorp of op het platteland. Dat kan een gemeenschappelijke tuin zijn of verschillende individuele tuinen naast elkaar. De ACGA erkent dat community gardening de levenskwaliteit van mensen verbetert, dat het sociale interactie stimuleert, dat het gezond eten voorbrengt en dat het ook kansen creëert voor recreatie, sport, therapie en educatie. Ik zou dus eerder zeggen dat de ACGA het heeft over gemeenschapstuinen al rekenen zij volkstuinten ook tot community gardens.

3.2.4.3 Community gardening in het Verenigd Koninkrijk^{58 59 60}

In het Verenigd Koninkrijk maakt men een duidelijk onderscheid tussen gemeenschapstuinen en volkstuinten. Zoals eerder al vermeld, noemt men volkstuinten allotment gardens in het Verenigd Koninkrijk, een gemeenschapstuint noemt men een community garden.

⁵⁷ ACGA, What is a community garden? *Internet*, 16 mei 2013. (www.communitygarden.org/learn/what-is-a-community-garden/index.php)

⁵⁸ Federation of City Farms en Community Gardens, About City Farms and Community Gardens. *Internet*, 16 mei 2013. (www.farmgarden.org.uk/farms-gardens)

⁵⁹ BBC, Gardening guides – What's a community garden? *Internet*, 16 mei 2013. (www.bbc.co.uk/gardening/today_in_your_garden/community_about.shtml)

⁶⁰ Wikipedia, Community gardening. *Internet*, 16 mei 2013. (en.wikipedia.org/wiki/Community_gardening)

Volkstuinen bestaan al vele jaren in het Verenigd Koninkrijk, in tegenstelling tot gemeenschapstuinen, die nog niet zo lang aan hun opkomst bezig zijn. Veel gemeenschapstuinen ontstaan op stukken braakliggende grond en zijn gelegen in de stad. Deze gemeenschapstuinen worden meestal georganiseerd door mensen uit de lokale gemeenschap als een onafhankelijk, non-profit organisatie.

De Federation of City Farms and Community Gardens is een organisatie die gemeenschapstuinen ondersteund waarbij ongeveer 1000 gemeenschapstuinen zijn aangesloten.

Gemeenschapstuinen zijn niet beschermd door de wet en zijn vaak ook gelegen op braakliggende stukken grond binnen de stad. De beheerders van de gemeenschapstuin betalen meestal een soort 'huur' aan de stad maar meestal maar voor een korte termijn, waardoor ze makkelijke doelwitten zijn voor projectontwikkelaars. Al worden groene ruimtes en duurzame ontwikkeling binnen de stad wel steeds meer belangrijk, waardoor gemeenschapstuinen meer en meer een belangrijke rol gaan spelen in het Verenigd Koninkrijk.

3.3 Indeling van tuinen

3.3.1 Indeling op basis van gebruik: Alleen of in groep

De meest voorkomende indeling die ik in mijn zoektocht ben tegen gekomen, is de indeling op basis van gebruik. Wordt de tuin door individuen gebruikt of wordt de tuin gebruikt door een groep of een gemeenschap? Meestal wordt een volkstuin gebruikt door één individu of door enkele individuen samen voor eigen gebruik. Een gemeenschapstuin wordt, zoals het woord het zelf zegt, gebruikt door een gemeenschap of groep.

3.3.2 Indeling op basis van beheer⁶¹

Vzw le Début des Haricots is een burgerinitiatief in het Brussels Gewest, dat gesteund wordt door Leefmilieu Brussel. Hun voornaamste doel is alle collectieve moestuinen en volkstuinen met elkaar in contact brengen.

Vzw le Début des Haricots⁶² maakt een onderscheid tussen tuinen naargelang de manier waarop ze beheerd worden. Wie beheert de tuin is de centrale vraag.

Volgens de vzw zijn er drie soorten tuinen naargelang het beheer:

- **De volkstuinen:**

Volkstuinen bestaan meestal al een aantal jaren. Ze bestaan uit een aantal perceeltjes grond die meestal aan particulieren worden verhuurd. Het beheer van deze tuinen is in handen van verschillende instanties zoals gemeentes, bedrijven, ... Deze tuinen zijn niet open of gesloten, aangezien deze in handen zijn van de tuiniers zelf en zij zelf beslissen wanneer ze gaan tuinieren of niet.

⁶¹ Stadsmoestuinen, Van individueel tot collectief. *Internet*, 20 april 2013. (www.stadsmoestuinen.be/-De-l-individueel-au-collectif-.html?lang=nl)

⁶² Stadsmoestuinen, Het netwerk. *Internet*, 20 april 2013. (www.stadsmoestuinen.be/Het-netwerk.html)

- **De collectieve moestuinen:**
Het beheer van een collectieve moestuin is in handen van de tuiniers zelf, wat wil zeggen dat er een gemeenschappelijke en participatieve manier van werken is. In sommige gevallen is er wel een instelling (een vereniging of gemeente) die voor de coördinatie instaat, om de tuiniers te ondersteunen in het draaiende houden van het project. Sommige tuinen hebben één groot deel dat gemeenschappelijk is, andere tuinen zijn opgedeeld in verschillende individuele perceeltjes en andere tuinen zijn een combinatie van beide. In deze collectieve moestuinen worden inspanningen en middelen gemeenschappelijk ingezet zoals werktuigen, compost, zaden, ... en wordt het delen van dingen, het uitwisselen van dingen en ervaringen en gezelligheid actief nagestreefd.
- **Pedagogische en sociale tuinen:**
Pedagogische en sociale tuinen worden beheerd door verenigingen, openbare of privé instellingen die voor een speciale doelgroep werken zoals kinderen, senioren of kansarmen met een pedagogische doelstelling en/of ter bevordering van de sociale cohesie. Deze tuinen zijn meestal alleen open wanneer je een afspraak maakt voor een rondleiding of wanneer deze instellingen iets organiseren.

3.4 Projecten

Ik ben op zoek gegaan naar bestaande projecten waar sociaal tuinieren centraal staat. Tijdens mijn zoektocht ben ik me vooral gaan focussen op het sociale aspect van deze tuinen. De vraag 'hoe tuinier je' stel ik dus niet centraal, maar wel de vraag hoe deze tuinen ontstaan zijn, wat hun doelen zijn en hoe deze tuinen invloed hebben op de buurt en buurtbewoners. Een andere vraag die ik me stel is of tuinieren het doel of het middel is van het project.

3.4.1 Volkstuintjes Rabot te Gent ⁶³

3.4.1.1 Situering

De volkstuintjes in de Rabotwijk te Gent maken deel uit van het project de Site. Dit project maakt dan weer deel uit van het stadsvernieuwingsproject Bruggen naar de Rabot. Met dit stadsvernieuwingsproject wil de stad Gent de wijk Rabot-Blainsantvest, één van de armste stadswijken in Vlaanderen, meer doen aansluiten bij het centrum van de stad Gent. ⁶⁴

Het project de Site is ontstaan toen in 2006 de oude fabrieksgebouwen van Alcatel Bell werden afgebroken. Toen kwam er een groot terrein vrij dat op lange termijn hergebruikt ging worden om woningen op te bouwen, maar het zou nog een tijd duren voor er effectief gebouwd zou worden.

Daarom startte de stad Gent samen met de sociaalartistieke organisatie Rosca vzw en Samenlevingsopbouw Gent vzw het tijdelijke invullingproject de Site.

⁶³ DEGELIN, W. en GÜLCAN, S., *Mondelinge mededeling*. Formeel gesprek, 20 april 2013.

⁶⁴ Stad Gent, In de wijk – Project Bruggen naar Rabot. *Internet*, 24 april 2013. (www.gent.be/bruggennaarrabot)

Op de Site zijn er volkstuintjes aanwezig, een stadsboerderij, sinds kort een gemeenschappelijke akker, een voetbalveld, ...⁶⁵

Voor dit eindwerk zijn vooral de volkstuintjes en de gemeenschappelijke akker relevant. Daarom ben ik me vooral op dit aspect van de Site gaan toespitsen.

3.4.1.2 Beschrijving project

Aan het begin van het project de Site zijn medewerkers van Samenlevingsopbouw Gent in de wijk Rabot een analyse gaan voeren. Wat leeft er in de wijk? En wat willen de mensen in de buurt graag op het lege terrein zien verschijnen? Daaruit bleek dat veel mensen in de buurt nood hadden aan groen en tuintjes in de wijk. Zo is het idee om volkstuintjes op de Site te plaatsen ontstaan. Door de buurtbewoners te gaan bevragen werd er dus een draagvlak gecreëerd. De buurtbewoners beslisten mee wat er zou ontstaan op de Site en stonden hier ook achter. Om een project zoals de Site te doen slagen is een draagvlak binnen de wijk zeer belangrijk, anders valt het project na een tijdje stil als de buurtbewoners niet deelnemen aan het project.⁶⁶

Ondertussen zijn er 160 volkstuintjes aanwezig op de Site. De buurtbewoners kunnen zo'n tuintje huren voor 15 euro per jaar of voor 150 Torekes, een alternatief betalingssysteem in de Rabotwijk⁶⁷. Voor dat bedrag krijgen de tuiniers een tuintje ter beschikking en kunnen ze ook deelnemen aan enkele vormingssessies van Velt (Vereniging Ecologisch Tuinieren) rond tuinieren. Al kan niet iedereen zomaar komen tuinieren op de Site. Met dit project richt Samenlevingsopbouw Gent zich echt op de wijk en zijn bewoners, dus enkel wijkbewoners kunnen er een tuintje krijgen. Zo wil men het project echt plaatselijk houden. Wanneer blijkt dat mensen hun tuintje niet goed onderhouden, komen deze tuintjes terug vrij en mogen er andere buurtbewoners komen tuinieren.

Sinds een jaar is er een gemeenschappelijke akker op de Site, de stadsakker genaamd. De opbrengst van deze gemeenschappelijke akker gaat naar de sociale kruidenier en eetcafé Torekes, waar mensen dan weer met het alternatieve betalingssysteem de Torekes groenten of een maaltijd kunnen kopen, om conflicten over van wie de opbrengst nu precies is te vermijden. Bij de volkstuintjes is het duidelijk, de opbrengst per volkstuintje gaat naar de tuinier waarvan het tuintje is. De mensen die in de stadsakker werken krijgen dan ook weer Torekes als betaling en kunnen zo groenten kopen.

75% van alle tuiniers zijn van allochtone afkomst, voornamelijk Turken. Veel van deze tuiniers leven in (kans)armoede. Er zijn ook enkele scholen in de buurt die mee een tuintje onderhouden, evenals een groep van bijzondere jeugdzorg.

⁶⁵ Stad Gent, Project Bruggen naar Rabot – Ontmoeten op de de Site. *Internet*, 24 april 2013. (www.gent.be/eCache/WRA/1/55/184.html)

⁶⁶ Rabot Site, Beleid. *Internet*, 25 april 2013. (www.rabotsite.be/nl/over-de-site/beleid)

⁶⁷ Torekes zijn een lokale munt bruikbaar in de wijk Rabot-Blaisantvest in Gent. Er bestaan biljetten van 1 en 10 Torekes. 10 Torekes zijn bij de deelnemende handelaars in het Rabot-Blaisantvest 1 euro waard aan de kassa. Torekes, faq. *Internet*, 24 april 2013. (www.torekes.be/faq)

Er werken ook een hele hoop vrijwilligers in op de Site die mee zorgen voor het onderhoud, constructies opzetten, mee voor de tuinen zorgen in de winter, mee zorgen voor het gemeenschappelijke deel, ...

Op de Site worden ook buurtfeesten gehouden, barbecues, ... Er worden regelmatig vormingen gegeven door een begeleider van Velt rond de verschillende aspecten van tuinieren. Zo komt er ook een educatief gedeelte aanbod op de site.

Binnen dit project is tuinieren geen doel op zich maar een middel tot buurtbinding. Met dit project wil Samenlevingsopbouw Gent vooral de betrokkenheid van mensen uit de buurt vergroten, mensen in contact brengen met elkaar, mensen mee laten participeren in de buurt en mensen betrekken bij het hele project en bij het hele stadsvernieuwingsproces.

Samenlevingsopbouw Gent wil via dit project buurtbewoners mee aan buurtbeheer laten doen, mensen mee laten zorgen voor de buurt. Zo wil men mensen een soort van verantwoordelijkheid geven, om mee zorg te dragen voor de buurt.

3.4.1.3 Conclusie

Ik vind de volkstuintjes als deel van het project de Site een goed project. Buurtbewoners krijgen de kans om meer buiten te zijn en om contacten te leggen met hun burens en buurtbewoners. Ook het aspect van de bevraging van de buurtbewoners vind ik een pluspunt. Men is gaan vragen bij de buurtbewoners wat zij graag wilden zien verschijnen op de site en zijn daaruit vertrokken. Het feit dat men via het project de buurtbewoners een soort van verantwoordelijkheid wil geven, draagt ook bij tot het zelfbeeld van de mensen, wat ook een sterk punt is.

Tuinieren is hier dus een middel om buurtbewoners in contact te brengen met elkaar en om de buurtbewoners mee te betrekken in het hele vernieuwingsproject van de Site.

3.4.2 Gemeenschapstuin Luchtbal – Le Collier Jardin te Antwerpen⁶⁸

3.4.2.1 Situering^{69 70}

De wijk Luchtbal is een wijk gelegen in het noorden van de stad Antwerpen. Deze wijk ligt aan de Noorderlaan en is omsloten door de haven in het westen, het Albertkanaal in het zuiden, de Ring in het oosten en de A12 in het noorden. De wijk is dus volledig omsloten door grote wegen en ligt buiten de stad, waardoor de wijk de voorbije jaren niet als topprioriteit op de agenda van de stad stond.

Het gemiddeld netto belastbaar inkomen op Luchtbal bedraagt 9.367 euro per persoon, wat in vergelijking met de stad Antwerpen zeer laag is (14.350 euro per persoon).

⁶⁸ LEROY, T., *Mondelinge mededeling*. Formeel gesprek, 16 mei 2013.

⁶⁹ Wikipedia, Luchtbal. Internet, 17 mei 2013. (nl.wikipedia.org/wiki/Luchtbal)

⁷⁰ Antwerpen Buurtmonitor, Stad Antwerpen in Cijfers – J80 en J81. Internet, 17 mei 2013. (www.antwerpen.buurtmonitor.be/)

In de wijk Luchtbal wonen 5771 mensen, met een gemiddelde leeftijd van 37,7 jaar. Van deze 5771 mensen hebben 4668 de Belgische nationaliteit en 1103 een vreemde nationaliteit. De bevolkingsdichtheid bedraagt 4.988 personen per km², wat ook duidelijk te merken is aan de hoge appartementsblokken, die bijna allemaal bestaan uit sociale huisvestingsvoorzieningen. Er zijn 2.525 sociale woningen en het aandeel van sociale woningen bedraagt 100,4%⁷¹ in 2012, wat zeer hoog is in vergelijking met het aandeel van de stad Antwerpen, namelijk 10%.

Doordat er zo'n groot aandeel van mensen die sociaal gehuisvest zijn, zit men in de wijk met een hele specifieke context van mensen met een laag inkomensniveau, mensen van een bepaalde herkomst, ... En dat brengt vaak sociale problemen met zich mee.

De wijk Luchtbal is ontstaan vanuit het naoorlogse idee dat men een soort van dorpen binnen en bij de stad moest bouwen, zodat de mensen konden gaan werken in de stad maar 's avonds toch konden thuis komen in hun dorp, waar mensen de stabiliteit van een dorp en sociale controle ervaren, maar toch in een stad leven. Daardoor is er in het noorden van de wijk Luchtbal een soort van tuinwijk ontstaan. Daarna volgde een meer modernistische visie op stedenbouw, waarbij men zei dat men de mensen zo goed mogelijk moest gaan huisvesten in grote groeperingen en blokken en de open ruimte vrijwaren, zodat de mensen daar samen gebruik van zouden kunnen maken. De grote blokken en groeperingen van mensen zijn er ook effectief gekomen in het zuidelijke deel van Luchtbal maar de open ruimtes zijn door de jaren verwaarloosd.

En daar wil het project Le Collier Jardin op inspelen. Met het project wil men een soort van sociaalruimtelijk antwoord proberen te geven op de huidige situatie en wil men sociaal ruimtelijk initiatieven opzetten die op deze situatie inspelen.

3.4.2.2 Beschrijving project

"In de wijk heeft men geen buurthuis maar een buurttuin."

Het idee voor het project kwam van de dienst Samenleven van de Stad Antwerpen, waar Trees Leroy werkt als beleidmedewerker Sociale Planning. Zij werkt mee aan de uitwerking van het Masterplan Luchtbal, een plan wat het verbeteren van de leefbaarheid en de woonkwaliteit in de wijk Luchtbal tot doel heeft. Hierbinnen heeft zij het project Le Collier Jardin opgestart. De allereerste partner van het project is de sociale woonhuisvesting maatschappij Woonhaven, die zijn grond ter beschikking stelde voor de Luchtbal. Zonder deze partner zou het project niet kunnen doorgaan, aangezien bijna alle grond in de Luchtbal wijk eigendom is van Woonhaven.

De eerste gemeenschapstuin van Le Collier Jardin is ontstaan in het Noordelijke gebied van het oude Luchtbal, waar een vroegere tuinwijk was. Deze tuin wordt de Grimsbytuin genoemd. Het was een binnengebied tussen de huizen dat braak lag en waar niks meer mee werd gedaan. In afspraak met Woonhaven heeft men besloten om daar de eerste tuin op te starten.

⁷¹ Hiervoor wordt het aantal sociale woningen door het aantal huishoudens gedeeld in het gebied. Omdat sommige sociale woningen gedurende een periode leegstaan, kan het zijn dat er meer sociale woningen in een gebied zijn dan dat er huishoudens zijn. Daardoor is dit percentage boven de 100%.

Twee collega's van Trees zijn bij alle buurtbewoners die rond het terrein woonden langsgedaan om hen te informeren rond het nieuwe project.

Er werd benadrukt dat het ging om een gemeenschapstuin en geen volkstuin. Waarom geen volkstuinen? Omdat heel deze wijk past binnen het Masterplan Luchtbal en daarin zijn een hele hoop gronden ingekleurd als grond om te verkopen aan private investeerders. Het zou dan onterecht zijn om de mensen een volkstuintje te geven voor een aantal jaren, waar ze dan enorm veel emotionele en praktische waarde aan gaan hechten, om deze dan terug af te nemen. Dus heeft men gekozen voor een gemeenschapstuin. Er is ook gekozen voor een gemeenschapstuin omdat mensen in een gemeenschapstuin samen aan de slag gaan en elkaar gaan helpen. Er ontstaat contact tussen de buurtbewoners, je stimuleert dat mensen met elkaar gaan praten en je stimuleert mensen om Nederlands te gaan praten. In de wijk Luchtbal heeft men geen buurthuis maar een buurttuin. De tuin stimuleert ontmoeting en gemeenschapsvorming. Mensen moeten ook niets afweten van tuinieren wanneer ze naar de tuin komen want er is steeds een tuincoach aanwezig die hen begeleidt en die ook altijd klaar staat voor een babbel voor wie daar nood aan heeft.

Men richt zich met de gemeenschapstuinen vooral op mensen die geen eigen grondgebonden woning met tuin hebben in de buurt. Al maakt men daar ook uitzonderingen op zoals voor buurtbewoner F., die een eigen tuin heeft maar geïsoleerd zat en niet meer fysiek in staat was om zich heel de tijd te moeten bukken. In de gemeenschapstuinen tuiniert men in bakken die van de grond staan, waardoor de oudere tuiniers zich niet moeten bukken. F. heeft hier veel nieuwe contacten gelegd waardoor hij uit zijn sociaal isolement is gekomen. Hij geeft ook mee les aan kinderen van de schooltuinen waardoor hij zich gewaardeerd voelt. Voor zo'n mensen maakt men graag een uitzondering.

In de Grimsbytuin zijn het vooral senioren die in de gemeenschapstuin komen tuinieren. De Tampicotuin, gelegen in het zuidelijke deel van de wijk, heeft een veel diverser publiek doordat men echt tussen de sociale woonblokken zit. De Tampicotuin ligt ook vlakbij een school waardoor er na school ook een hele hoop kinderen mee komen tuinieren. Deze tuin is nog maar sinds dit werkingsjaar (2013) gestart terwijl de Grimsbytuin er al een werkjaar heeft opzitten. In de Grimsbytuin zijn er een 15 à 20 tal vaste tuiniers die men ook vrijwilligers noemt. Rond deze vrijwilligers is er een netwerk van 40 à 60 mensen die geïnteresseerd zijn in de tuin. Over het bereik van de Tampicoplein zijn nog geen concrete cijfers, aangezien de tuin nog maar recent zijn startdag heeft gehad.

Aan de tuiniers worden ook mini cursussen en vormingen aangeboden door de tuincoach. De groenten worden onderling na een dag werken onder de tuiniers verdeeld. Vorig jaar werkte men met een soort van stempelkaart maar dit jaar gaat men het zonder proberen. Moest blijken dat er toch onderling conflicten ontstaan, kan het zijn dat de stempelkaart terug ingevoerd wordt.

Men probeert de buurtbewoners zo veel mogelijk te bereiken via mond aan mond reclame en door mensen zelf aan te spreken. Op dit moment is men een soort van postkaart aan het ontwikkelen met korte, krachtige zinnen met het logo van het project op om uit te delen aan buurtbewoners. Men kiest er hier bewust voor om niet al te veel tekst te vermelden en om niet te veel met schriftelijke promotie en communicatie te werken, aangezien veel buurtbewoners ongeletterd zijn of van rechts naar links lezen.

Men kiest er bewust voor om het project kleinschalig en buurtgericht te houden. Niet iedereen kent de tuinen door en door, maar dat hoeft ook niet, vinden de initiatiefnemers. Men kiest er bewust voor om het project niet te groot te maken en het beetje bij beetje te laten groeien. Beter rustig laten groeien dan er zelf iets groots te gaan neerplanten met allerlei activiteiten dat dan na verloop van tijd uitdooft. Zo hebben de buurtbewoners vorig jaar zelf een halloweenfeest georganiseerd, helemaal uit zichzelf. Ze kregen daarbij een klein beetje ondersteunende hulp van de tuincoach maar verder was dit volledig op hun initiatief.

In de Grimsbytuin tuinieren er zeven scholen en het dienstencentrum Santiago mee in hun eigen tuinbakken. Zo wil men een ketting van tuinen maken in de Luchtbal wijk. Afhankelijk van het budget kunnen er nog gemeenschapstuinen bijkomen.

Het hele project is in 2011 gestart door enkel startmiddelen die men toen heeft kunnen bemachtigen. In 2012 had men middelen van het Federaal Impulsfonds voor Migrantenbeleid, middelen van het Vlaams Stedenfonds, middelen van 'Thuis in de stad' voor innovatieve projecten in steden en enkele stedelijke middelen. Dit jaar is het nog afwachten welke middelen er beschikbaar zijn. De stedelijke middelen zijn nog niet zeker doordat de stad Antwerpen nog de meerjarenbegroting aan het opstellen is. Daarom is het ook nog afwachten of er nog gemeenschapstuinen gaan bijkomen.

De stad Antwerpen werkt voor dit project samen met een aantal partners. Zo werkt men samen met Boerenbond en Landelijke Gilden en met het sociaal tewerkstellingsbedrijf Werkmaat. In de toekomst zou men een soort van sociaal tewerkstellingsproject willen opstarten binnen de tuin. Als er vanuit de Vlaamse overheid een oproep zou komen om mensen aan te werven in de sociale economie, zou men enkele mensen uit de buurt willen aanwerven om mee de rol van tuincoach en tuinexpert op te nemen. Zo zou men mensen in de buurt gaan activeren en hen terug op weg helpen naar de arbeidsmarkt. Via de Landelijke Gilden en Boerenbond is er dan een netwerk beschikbaar van professionele tuin- en akkerbouwbedrijven, professionele boeren, ... waar ze dan mogelijk in kunnen doorgroeien. Daar zou het sociaal tewerkstellingsbedrijf Werkmaat dan bij kunnen helpen. Maar dat is momenteel nog een droom voor de toekomst, aangezien er niet zo vaak meer zo'n oproepen worden gelanceerd door de overheid. Maar hoop doet leven! Men doet ook beroep op Boerenbond voor zijn expertise en zijn netwerk van boeren, waar men regelmatig beroep op doet voor grond te leveren, een stuk grond te ploegen, ...

Landelijke Gilden heeft dan weer een uitgebreid netwerk van gebiedswerkingen, van plaatselijke landelijke gilden. Men zou graag vrijwilligers en tuiniers die in de tuin werken hier aan willen koppelen om zo hun sociaal netwerk uit te bouwen. Al is dit niet zo evident, omdat veel mensen dat niet gewoon zijn, niet gewend zijn om deel te zijn van zo'n gilde, ... Dit gebeurt dan ook stap per stap.

"Wie ben je en wat kan je?"

In de tuinen focust men zich heel hard op de sterktes en krachten van mensen. Vragen in wat ze goed zijn en zich daar op gaan focussen. Zo maakt het niet meer uit wie wat van afkomst is. Mensen krijgen een identiteit door wat ze goed zijn. De mensen die in de Luchtbal wijk wonen hebben vaak al zo'n negatieve identiteitsopbouw doordat ze sociaal gehuisvest zijn, ze afhankelijk zijn van het OCMW, een budgetmeter in de kelder hebben, de kinderen onder toezicht van de jeugdrechter, ... Door te focussen op wat de mensen goed kunnen, probeert men hen een positief identiteitsgevoel te geven. Wie ben je en wat kan je?

Er waren aan het begin van het project enkele buurtbewoners die kwamen vragen waarom er geen volkstuinjes kwamen in plaats van een gemeenschapstuin. Zij wilden echt in de tuin groenten kweken. Aan hen is duidelijk gemaakt dat tuinieren in de gemeenschapstuin niet een doel op zich is maar eerder een middel. Een middel om mensen meer met elkaar in contact te brengen, mensen te versterken en om mensen de kans te geven om gewoon zomaar een babbel te kunnen doen. Dat je niet moet tuinieren in een tuin maar dat je in een tuin ook zomaar een rustige babbel met je buur kan doen.

3.4.2.3 Conclusie

In dit project zie ik heel wat elementen van het buurtwerk in terug komen. Zo stimuleert men ontmoeting tussen de buurtbewoners en tussen mensen van verschillende afkomst, leeftijden, herkomst, ... Men probeert de draagkracht van de buurtbewoners te versterken door hen te ondersteunen en door hen te stimuleren om te groeien en om hun eigen talenten te ontdekken. Wie ben je en wat kan je. Door de gemeenschapstuinen probeert men mensen naar buiten te lokken en probeert men het sociaal isolement te doorbreken van bepaalde buurtbewoners.

Mensen leren bepaalde sociale vaardigheden in de tuinen en anderstaligen leren Nederlands of verbeteren hun Nederlands in de tuin. Via hun partner Landelijke Gilden probeert men mensen ook te re-integreren via het deel uitmaken van een plaatselijke gilde.

Het is duidelijk dat tuinieren hier niet het doel maar het middel is tot meer buurtbinding, tot meer contacten tussen de buurtbewoners.

Ik vind dit een sterk project en ben heel benieuwd om binnen een jaar nog eens te gaan kijken naar de wijk, om te kijken wat de invloed is geweest van de tuinen.

3.4.3 Gemeenschapstuin Biodroom te Antwerpen^{72 73}

3.4.3.1 Situering

De gemeenschapstuin Biodroom is terug te vinden in de Antwerpse wijk Linkeroever. Op de Linkeroever bevinden zich zowel enkele grote sociale woonblokken als veel eengezinswoningen. De wijk is zeer divers samengesteld en een deel van de inwoners leven in armoede of zijn vereenzaamd.

Met de Biodroom wilden de grootste initiatiefnemers, de Antwerpse cultuurcentra, een leemte opvullen tussen de sociale woonblokken en de eengezinswoningen. De wijk miste de voorbije jaren een echte ontmoetingsplek en met de Biodroom wou men de sociale woonblokken en de eengezinswoningen van Linkeroever cultureel met elkaar gaan verbinden en Linkeroever op de culturele kaart van de stad zetten. Zo werd de Biodroom opgestart als ontmoetingsplek in de buurt.

⁷² LEROY, F., *Mondelinge mededeling*. Formeel gesprek, 24 april 2013.

⁷³ LIESBENBORGHES, P., *Praktijken in het lokale cultuurbeleid*. Brussel, Locus, 2010, p.1-8. (brochure)

3.4.3.2 Beschrijving project

De Biodroom is ontstaan op initiatief van de Antwerpse cultuurcentra, het Ecohuis en de stedelijke dienst Samen Leven. Het Ecohuis Antwerpen is het advies- en demonstratiecentrum van de stad Antwerpen voor duurzaam bouwen, wonen en leven.⁷⁴ De dienst Samen Leven focust zich op alles wat met samenleven te maken heeft. Onder andere het diversiteitsbeleid, buurtregie, de Zuidwerking⁷⁵. De Biodroom is dus een samenwerkingsverband van verschillende stadsdiensten en wordt ook volledig gesubsidieerd door de stad Antwerpen. De grond is ook van de stad Antwerpen.

Een half jaar voor de start van de Biodroom is men de bewoners van Linkeroever beginnen te betrekken bij het project. Op verschillende project- en bewonersvergaderingen kwam de gemeenschapstuin aan bod en werd er om input van de bewoners gevraagd over de werkwijze, de locatie, ... Drie maanden voor de opstart zijn medewerkers van de cultuurcentra gaan aanbellen bij alle appartementen van de buurt om de plannen toe te lichten. In die periode werden er ook twee infomomenten georganiseerd. Daar werd dan een contactlijst aangelegd.

Daarna werden mensen verder op de hoogte gehouden van het project via e-mail en in de aanloop naar de opbouw kregen de geïnteresseerden een telefoon met de vraag of ze wilden helpen bij de opbouw. Daar kwamen ongeveer 30 inwoners op af. Op de eerste officiële zaaidag kwamen 200 bewoners op af. Op de officiële opening waren 1000-tal mensen aanwezig. Men vindt het creëren en behouden van een draagvlak belangrijk binnen het project. Tegenwoordig wordt dit draagvlak onderhouden door het boekje van de stad, een soort informatieboekje dat in alle wijken wordt uitgedeeld met informatie over activiteiten, projecten, ... in de stad. Dit boekje is recent geschrapt door het nieuwe gemeentebestuur naar aanleiding van besparingen en gaat dus binnen een bepaalde termijn verdwijnen. Dan moet men op zoek gaan naar een andere manier om dit draagvlak te onderhouden.

Iedereen is welkom in de tuin, niet alleen mensen uit de buurt. Al zijn het meestal wel mensen uit de buurt, omdat mensen niet eerst een lange weg willen afleggen voor ze bij de tuin zijn. In september vorig jaar telde de tuin ongeveer 280 leden. Één vierde van de gebruikers is van allochtone afkomst en de gebruikers zijn van alle leeftijden.

Met de Biodroom wou men ontmoeting in de wijk stimuleren en tegelijk ook een antwoord geven op de klimaatverandering. Men wou cultuur daar een grote rol in laten spelen. Men wou mensen in contact brengen met kunst door ze mee te laten bouwen aan kunstinstallaties. Zo werden er tijdens het eerste werkjaar regelmatig kunstinstallaties geplaatst in de tuin, die de relatie tussen mens en natuur onderzochten. Er werden ook regelmatig kunstenaars uitgenodigd waarmee tuiniers dan samen kunstinstallaties konden bouwen. Dit werkjaar is men hier nog niet zo actief mee bezig geweest en staan er nu dus enkele kunstinstallaties van vorig jaar in de tuin waar niet zoveel meer mee gedaan wordt.

⁷⁴ Ecohuis Antwerpen, Missie van het Ecohuis. *Internet*, 25/04/2013. (<http://eha.be/>)

⁷⁵ Stad Antwerpen, Stedelijke bedrijfseenheden – Samenleven. *Internet*, 25/04/2013. (<http://www.antwerpen.be/eCache/ABE/80/34/093.html>)

Met het project wil men ook mensen van alle culturen en sociale klassen met elkaar gaan verbinden doordat ze samenwerken in de tuin.

In de tuin wordt er in zakken getuinierd. Dit doet men voornamelijk omdat het een tijdelijk project is en dat men deze makkelijk kan verplaatsen of opruimen. In totaal zijn er 550 zakken waar door iedereen samen in getuinierd wordt. In de tuin wordt er gewerkt met een stempelkaart. Om lid te worden van de tuin betaalt men een euro. Daarna krijgt men per uur dat men in de tuin gewerkt heeft een stempel. Met deze stempels kan men dan een eigen zak verdienen of kan men er groenten voor ruilen. Al had men het eerste werkingsjaar zoveel groenten dat men deze onder de tuiniers uitdeelde en daarna verkocht tegen een zeer lage prijs aan de buurtbewoners.

Dit is het tweede werkjaar van de tuin. Vorig jaar werd de tuin vooral beheerd door de cultuurcentra, dit jaar ligt het beheer in handen van het Ecohuis. Vanuit het Ecohuis zijn er twee medewerkers die zich met het project bezig houden. Fleur Leroy is hier één van. Zij werkt één dag in de week mee in de tuin en begeleidt de mensen die in de tuin komen tuinieren.

Daarnaast wordt de tuin open gehouden door een twintigtal vrijwilligers. Twee keer per jaar wordt er een vierdelige opleiding georganiseerd rond tuinieren, één opleiding wordt georganiseerd door een lesgever van Velt (Vereniging Ecologisch Tuinieren) en één opleiding wordt gegeven door Fleur van het Ecohuis. Deze opgeleide vrijwilligers dragen de tuin mee, houden de tuin open, staan klaar voor vragen van tuiniers, ...

Aan het begin van het project hadden de initiatiefnemers van de tuin het doel om zichzelf misbaar te maken op termijn, om mensen op te leiden zodat de buurtbewoners de tuin zelf zouden kunnen trekken. Hiervoor rekende men er op dat alle vaste tuiniers vrijwilligers zouden worden. Dit bleek niet zo te gaan, niet iedereen wou een groot engagement opnemen. Fleur merkt ook dat 'van onderuit' niet altijd werkt en dat iemand die beslissingen neemt en knopen doorhakt toch wel nodig is.

Binnenkort komt er een soort mobiele bar naar de Biodroom die dan allerlei activiteiten gaat organiseren voor de tuiniers en buurtbewoners. Daarnaast organiseert men ook regelmatig een volkskeuken in de tuin en optredens. Mensen moeten hier op voorhand voor inschrijven.

De tuin is een tijdelijk project. Het project is nu aan haar tweede jaar bezig omdat de stad toekomst ziet in het project. Maar zodra de stad geen toekomst meer ziet, kan het zijn dat het project verdwijnt, aangezien de grond waarop de tuin zich bevindt bouwgrond van de stad is. Dat aspect van tijdelijkheid vindt Fleur normaal, aangezien tuinieren en stad volgens haar tegengesteld zijn aan elkaar. Moest de tuin daar op Linkeroever moeten verdwijnen hoopt ze echter wel dat het ergens anders opnieuw opgestart kan worden.

Men heeft bewust gekozen voor een gemeenschapstuin en niet voor volkstuintjes, omdat het niet zomaar gaat om tuinieren, maar om mensen in contact te brengen met elkaar en om mensen iets bij te leren. Volkstuintjes zouden ook gewerkt hebben, maar dan zou het gemeenschappelijk ontbroken hebben, de onderlinge contacten tussen mensen, het samen overleggen, ... Tuinieren is hier dus vooral een middel, al vindt Fleur het tuinieren ook belangrijk.

3.4.3.3 Conclusie

Dit project had meerdere doelstellingen. Het samen brengen van buurtbewoners en hen in contact brengen met kunst en cultuur waren de voornaamste. Toen ik de tuin bezocht was er echter niet zoveel sprake meer van kunst. Al wordt er wel geprobeerd om iedereen te betrekken uit de buurt. Aan het begin van het project is men langs geweest bij de buurtbewoners, huis tot huis. Daarna is men vooral via e-mail gaan communiceren, waardoor men mensen in maatschappelijk kwetsbare situaties kan zijn verloren. Communicatie is een belangrijk aspect bij het oprichten en onderhouden van een gemeenschapstuin.

Ik heb het gevoel bij dit project dat men heel groots begonnen is, maar dat het misschien net iets te groot was, iets te ambitieus aan het begin. Men heeft in de wijk iets groots neergezet met bepaalde doelen met de hoop dat de buurtbewoners dit project na verloop van tijd zouden overnemen. Dit bleek echter niet zo makkelijk gezegd als gedaan.

Het project staat open voor iedereen en beperkt zich niet enkel tot buurtbewoners, wat voordelen en nadelen meebrengt. In de tuin zijn verschillende mensen aanwezig vanuit heel Antwerpen, wat mogelijks zorgt voor meer verschillende mensen maar wat mogelijks ook zorgt voor minder buurtgevoel, gemeenschapsgevoel tussen de bewoners. Het blijft een afweging.

3.4.4 Project Samentuinen van Velt – Samentuin Zavelhof te Kessel-Lo ^{76 77} ₇₈

3.4.4.1 Situering en beschrijving concept Samentuinen

Velt staat voor Vereniging voor Ecologisch leven en Tuinieren en is een consumentenvereniging in Vlaanderen en Nederland, die ontstaan is in 1972. Velt telt ongeveer 14.000 leden en 100 lokale afdelingen, verspreid over Vlaanderen en Nederland. Het grootste deel van de werking wordt gedragen door vrijwilligers in lokale afdelingen. Velt is de spreekbuis voor de belangen van deze vrijwilligers en ecologische consumenten. Binnen deze organisatie staat gezond leven, op het ritme van de seizoenen centraal, met respect voor de natuur. De werking steunt op drie pijlers, namelijk biologische voeding, biologisch tuinieren en ecologisch leven.^{79 80}

Een samentuin is een tuin waarin mensen samen ecologisch tuinieren. De twee basisaspecten in een samentuin zijn dus het ecologische en het sociale.

⁷⁶ DAVID, L., *Mondelinge mededeling*. Formeel gesprek, 19 april 2013.

⁷⁷ SCHILTZ, K., (katelijne.schiltz-at-velt.be) sociaal-ecologisch werken. Email aan Vandezande, L., (linde.vandezande-at-student.khleuven.be), 30 april 2013.

⁷⁸ VELT, *Samentuinen – Sociaal ecologisch werken*. Antwerpen, Velt, 2012. (verslag studiereis)

⁷⁹ Velt, Wie zijn we? *Internet*, 20 april 2013. (www.velt.be)

⁸⁰ Wikipedia, Velt. *Internet*, 20 april 2013. (nl.wikipedia.org/wiki/Velt)

In elke samentuin worden de principes van het ecologisch tuinieren toegepast. Het gaat hier over zorg voor de bodem, wat betekent dat men de bodem minimaal bewerkt. Zo wordt bij ecologisch tuinieren geen kunstmest gebruikt maar compost uit de eigen tuin. Een ander principe van ecologisch tuinieren is dat men door preventieve maatregelen, zoals teeltwisseling en het aantrekken van natuurlijke vijanden zoals vogels die de insecten opeten, aantasting van de grond voorkomt. Daarnaast draagt men zorg voor de natuur en het landschap, zodat het ecologisch evenwicht bewaard wordt. Een ander principe van ecologisch tuinieren is dat er in een ecologische tuin ruimte is voor diversiteit, wat wil zeggen dat mensen er mogen experimenteren met minder voorkomende groenten en planten.

Naast het ecologische staat het sociale centraal in een samentuin. In een samentuin ontstaat er een soort sociale samenhang en groepsdynamica. Een samentuin wil een inclusieve tuin zijn waar iedereen welkom is, ongeacht leeftijd, opleidingsniveau, afkomst, ... en waar iedereen zijn of haar steentje kan bijdragen aan de tuin. Lieven, een samentuin begeleider van Velt, merkt dat er veel nieuwe vriendschappen ontstaan in de samentuinen, die ook naast de tuinen blijven bestaan. Een samentuin draagt dus bij aan het sociale netwerk van de tuiniers. Een andere eigenschap van een samentuin is het participatieve proces, dat naar aanleiding van de opstart van een samentuin leeft en ook tijdens het tuinieren blijft leven. Tuiniers maken in groep keuzes zodat deze door heel de groep gedragen worden. Mensen leren dus ook samenwerken met elkaar. Een andere eigenschap van een samentuin is dat een tuin een soort van educatief centrum is, waar mensen zowel informeel als formeel via cursussen leren over voeding, de natuur, samenwerken, ...

Het concept Samentuinen is in 2006 ontstaan, naar aanleiding van de afvalintercommunale in Limburg, Limburg.net.⁸¹ Een intercommunale is een vereniging waar twee of meer gemeentes samenwerken, met als doel bepaalde taken van gemeenschappelijk belang te realiseren. Binnen deze intercommunale ging het om afvalverwerking. Aan deze afvalintercommunale nemen 44 gemeentes deel uit Limburg en de gemeente Diest uit Vlaams-Brabant. Limburg.net wou in 2006 iets met compost gaan doen maar wist niet goed wat. Uiteindelijk kwam het idee om een soort tuin te starten. Ze hebben toen Velt benaderd om twee tuinen op te starten. Zo is er een structurele samenwerking tussen Velt en Limburg.net ontstaan. Ondertussen bestaan er al elf samentuinen in Limburg en is men bezig met de twaalfde in Leopoldsburg. Er zijn ook gemeenschapstuinen opgericht buiten Limburg. De samentuin Zavelhof in Kessel-Lo en de samentuin de Tuinfluiter in Vorselaar zijn er daar twee van.

Bij Velt noemt men een samentuin een vorm van sociaal-ecologisch werk. Deze term is ontstaan doordat men bij Velt gelooft dat ecologisch tuinieren een manier is om sociale capaciteiten van mensen te versterken. Zo merkte men dat de hoofdmotivatie van veel tuiniers het sociale aspect is. Het tuinieren is een middel om terug met mensen in contact te komen, om te leren samenwerken met mensen die toevallig aan hetzelfde project deelnemen, ...⁸²

⁸¹ Limburg.net, Missie en doel. *Internet*, 20 april 2013. (www.limburg.net/missie-en-doel)

⁸² SCHILTZ, K., (katelijne.schiltz-at-velt.be) sociaal-ecologisch werken. Email aan Vandezande, L., (linde.vandezande-at-student.khleuven.be), 30 april 2013.

Een samentuin kan overal opgericht worden, zowel in drukke als minder drukke gebieden, zolang er een draagvlak aanwezig is. Willen de mensen een engagement opnemen?

Er zijn tegenwoordig een heleboel tendensen in de maatschappij die Velt als sociaal-culturele vereniging ondervindt binnen de werking, en die invloed hebben op hun werking met vrijwilligers en het concept samentuinen. Zo is er de trend van individualisering en informalisering. Mensen worden verantwoordelijk voor hun eigen keuzes en worden niet meer bepaald door hun afkomst. Vrijwilligers kiezen veel meer bewust voor een organisatie, al is dit geen vaststaande keuze. Mensen willen niet meer levenslang vasthangen aan een organisatie en kiezen er vaker voor om zich kleinschaliger en informeel te verenigen. Velt ziet samentuinen als een nieuwe vorm van vereniging, die steeds meer zijn opkomst maakt. Mensen komen kleinschalig samen en starten een nieuwe gemeenschap op. Zo wordt er aan gemeenschapsvorming gedaan. Mensen hebben ook meer behoefte om mee deel te nemen aan het denkproces en om hun eigen mening te geven. Dit noemt men cocreatie, en gebeurt ook in de samentuinen die mensen samen opstarten in hun eigen buurt. Dit sluit aan bij de lokalisering van vrijwilligerswerk. Mensen willen zich graag inzetten in hun eigen buurt om zo mensen te ontmoeten in hun directe omgeving. Het feit dat mensen steeds meer met het milieu bezig zijn en dat er meer en meer een ecologisch bewustzijn groeit, draagt ook mee aan het succes van de samentuinen, waar ecologisch tuinieren één van de bestanddelen is.

Op 22 juli 2012 organiseerde Velt een studiereis langs verschillende samentuinen. Daar gingen medewerkers van Velt in gesprek met vrijwilligers in samentuinen. Daaruit bleek dat de verstedelijking en de nood aan groen van stadsbewoners de voornaamste redenen zijn om een samentuin op te starten. Meer en meer mensen gaan kleiner wonen en hebben nood aan groen. Een samentuin biedt daar een antwoord op. Daarnaast is uit de studiedag gebleken dat in de meeste samentuinen een leidersfiguur noodzakelijk is bij de opstart van een samentuin. Iemand moet de trekkersrol op zich nemen.

Er is op de studiedag ook gebleken dat er, voor de opstart van een samentuin, aan een aantal voorwaarden moet voldaan zijn, zoals een plek om de tuin op te starten, begeleiding van de tuiniers, ... Daarom voorziet Velt bij de opstart van een samentuin steeds een begeleider. Momenteel zijn er twee medewerkers van Velt die mee opstartende samentuinen begeleiden. Daar gaan binnenkort een hoop vrijwilligers bijkomen, die momenteel een opleiding volgen om samentuin begeleider te worden. Daarnaast maakt de begeleider van Velt bij de opstart van een samentuin duidelijk dat men op termijn de samentuin wil verzelfstandigen, zodat de tuin op termijn kan bestaan zonder constante begeleiding van Velt en dat mensen zich dus moeten engageren. Want als de groep te klein is, verdwijnt het draagvlak voor de tuin en kan de hele tuin zo stilvallen. Dit wil Velt vermijden door dat van het begin duidelijk te maken aan de tuiniers.

Momenteel is Velt aan het bekijken of tuinieren een middel is om mensen in armoede een succeservaring te geven door zelf groenten te laten telen. Tuinieren als middel om anderstaligen Nederlands te leren spreken, een middel om mensen met een handicap motorische vaardigheden te leren enzovoort. Hier is nog geen echt onderzoek rond gedaan, maar Velt is momenteel wel bezig met enkele projecten waar men experimenteel aan de slag gaat met bepaalde bijzondere doelgroepen. Zo krijgen ze ook meer en meer aanvragen van OCMW's en vormingsinstellingen die met een bepaalde doelgroep werken, om een samentuin op te starten.

Zo loopt er een pilootproject, de samentuin de Tuinfluiter in Vorselaar, die Velt samen met Welzijnsschakels heeft opgestart.⁸³

Tuinieren is bij het project Samentuinen zowel een doel als middel. Men focust zich op het ecologische van tuinieren maar ook op het sociale dat uit het tuinieren voortkomt.

3.4.4.2 Samentuin Zavelhof te Kessel-Lo

De samentuin Zavelhof is gelegen in Kessel-Lo, een deelgemeente van de stad Leuven. De samentuin is ontstaan in 2011, nadat een Velt lid aan de boer Patrick Jacoby waarvan het veld is, had voorgesteld dat een samentuin wel een goed idee zou kunnen zijn op zijn stuk grond. De boer heeft daarna contact opgenomen met Velt. Hierna is er een stuurgroep ontstaan vanuit de groep Transitie stad Leuven en twee mensen van de lokale afdeling van Velt in Leuven. Zij hebben dan de nodige afspraken met de boer gemaakt, zijn mensen gaan aanspreken, hebben onderling regels afgesproken, ... Vanuit Velt ondersteunt Lieven David deze tuin onder andere op gebied van technisch advies.

De tuin zelf is één hectare groot, waarvan 60 are verdeeld is onder 40 tuiniers. Binnen deze samentuin heeft ieder zijn eigen volkstuintje, met in het midden van alle tuinen een gemeenschappelijk deel, waar iedereen samen in werkt. Sommige tuiniers bewerken samen één tuintje. Deze samentuin is dus een vorm van tuinieren tussen volkstuintjes en een gemeenschapstuin in. Dit verschilt van samentuin tot samentuin. Soms kiest men er expliciet voor om samen te tuinieren, soms om iedere tuinier duidelijk zijn eigen stukje grond te geven en soms kiest men voor de twee, zoals in de Zavelhoftuin.

In de Zavelhoftuin is er vooral een jong, vrouwelijk publiek aanwezig, dat hoger opgeleid is. De communicatie verloopt vooral via internet, via het communicatiemiddel Dropbox. Daarnaast komen de tuiniers ook regelmatig samen op samenwerkdagen, afwisselend op zaterdag en zondag, om zo te bespreken wat er leeft in de tuin. Men organiseert zich in iedere samentuin anders, afhankelijk van de grootte van de groep, de leeftijd, Zo communiceert men in de ene samentuin via e-mail, in de andere via een groot bord in de tuin en in nog een andere gebruikt men beide of andere communicatiemiddelen.

De samentuin in Kessel-Lo wordt voor een groot stuk gefinancierd door de tuiniers zelf, die jaarlijks een bijdrage betalen aan de boer waarvan het veld is. Daarnaast wordt de tuin mee gefinancierd door ARGUS, het milieupunt van Cera en KBC.

⁸³ SCHILTZ, K., *Mondelinge mededeling*. Formeel gesprek, 26 mei 2013.

3.4.4.3 Samentuin de Tuinfluiter te Vorselaar^{84 85}

De samentuin de Tuinfluiter in Vorselaar is een pilootproject van Velt en Welzijnsschakels.

Welzijnsschakels is een organisatie die groepen van vrijwilligers verenigt. Deze groepen bestaan uit mensen met en zonder armoede-ervaringen, die elkaar ontmoeten in deze groepen. Dit contact zorgt ervoor dat mensen met en mensen zonder armoede-ervaring elkaar leren kennen en leren openstaan voor elkaar. Zo kunnen ze van elkaar leren en krijgen mensen met armoede-ervaring een plaats en stem in de samenleving. In Vlaanderen zijn er 130 Welzijnsschakels groepen.

Velt deed recent een oproep om een samenwerking met Welzijnsschakels op te richten, om onder andere te kijken of een samentuin succeservaringen kunnen creëren bij mensen in specifieke situaties, zoals kansarmoede. In de Welzijnsschakel 't Kiertje in Vorselaar was Nancy Blockx, de voorzitter van 't Kiertje, tijdens haar huisbezoeken al een aantal mensen tegen gekomen die geïnteresseerd waren in tuinieren, maar die er zelf nog niet toe gekomen waren om zelf te gaan tuinieren. Toen de vraag er kwam van Velt, was 't Kiertje kandidaat. De gemeente kreeg dit te horen en besloot om een stuk grond en ondersteuning aan te bieden aan 't Kiertje. De grootste partners van Welzijnsschakels 't Kiertje zijn de gemeente Vorselaar en Velt. Van het Leader-project, een Europees subsidiëringprogramma voor plattelandsontwikkeling, kreeg de samentuin veel verschillende zaden om te planten.⁸⁶ Dan werd er een eerste infomoment omtrent de tuin georganiseerd in september. De tuin ging van start op 16 maart en de officiële opening was op 26 mei.

Zoals gezegd kreeg 't Kiertje van de gemeente een stuk grond ter beschikking. 't Kiertje heeft toen duidelijk onderhandeld met de gemeente over de duur van het ter beschikking stellen van de grond. 't Kiertje wou namelijk niet gedurende een aantal jaren een tuin hebben, die dan na een aantal jaren terug opgedoekt moet worden. Zo heeft 't Kiertje dit stuk tuin nu gedurende een lange periode ter beschikking van de gemeente gekregen.

De tuin werd eerst open gesteld voor buurtbewoners en mensen van 't Kiertje. Toen bleek dat er nog plaatsen vrij waren, werden er oproepen geplaatst in het infokrantje van Vorselaar en de Passe-partout, waar nog enkele tuiniers werden door aangetrokken. In de tuin zijn in totaal 15 gezinnen aan de slag, waaronder enkele alleenstaande moeders met kinderen. De tuin richt zich zowel naar mensen met armoede-ervaring als mensen zonder armoede-ervaring, om een aangename mix te laten ontstaan.

De tuiniers kunnen een perceel huren van 50m² voor 15 euro, of een perceel van 100 m² voor 30 euro, gedurende een jaar. Naast deze aparte percelen zijn er ook nog een aantal gemeenschappelijke delen in de tuin.

⁸⁴ Welzijnsschakels, Onze missie. Internet, 26 mei 2013. (www.welzijnsschakels.be/over-welzijnsschakels/onze-missie)

⁸⁵ BLOCKX, N., *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 26 mei 2013.

⁸⁶ Leader MLS, Info. Internet, 26 mei 2013. (leadermls.be/info/)

Naast de tuin ligt nog een stuk gras waar na verloop van tijd nog een aantal banken komen te staan. Op het grasveld is er plaats voor kinderen om te spelen. De tuin heeft een tuinreglement met een aantal afspraken, die onderling tussen de tuiniers zijn gemaakt.

Men heeft bewust gekozen voor een combinatie van volkstuinjtes en een gemeenschapstuin, en niet voor alleen volkstuinjtes, om zo te zorgen dat er sociaal contact tussen de tuiniers ontstaat. Dat is één van de dingen dat tuinierster Alexandra zo leuk vindt: men werkt in de tuin apart maar toch samen. Daarnaast vindt zij het leuk dat er een sociale mix is van mensen, met ieder zijn eigen afkomst. Er zijn veel mensen met ervaring maar ook mensen zonder ervaring, die elkaar aanvullen. Voor tuinierster Ria is het sociaal contact in de tuin de voornaamste reden waarom ze er komt tuinieren. Ze woont alleen en geniet heel veel van het sociaal contact dat ze heeft in de samentuin. Voor de groenten doet ze het niet, want die zijn voor haar kinderen, als ze al niet opgegeten zijn door de slakken. Naast het sociale contact kan ze in de tuin ook tot rust komen. Als de zon schijnt, vertrekt ze naar de tuin om een babbel te doen met medetuiniers en te ontspannen. Dit is ook één van de voornaamste redenen dat Jessica en Jurgen in de tuin komen tuinieren. Ze wonen samen met hun dochttertje op een appartement zonder tuin en wilden graag tuinieren. Het sociaal contact in de tuin is één van de voornaamste redenen dat ze voor deze tuin gekozen hebben. Het koppel merkt ook dat ze in het dagelijkse leven veel bewuster bezig zijn met groenten, meer groenten eten, meer aandacht voor andere soorten groenten op de markt, ...⁸⁷

De begeleiders en initiatiefnemers in de tuin communiceren op verschillende manieren met de tuiniers. Omdat niet iedereen een e-mailadres heeft of de mogelijkheid om zijn e-mail te checken, worden er zowel e-mails als brieven verstuurd naar de tuiniers. Daarnaast verstuurt men, wanneer er een activiteit doorgaat in de tuin, nog een sms naar de tuiniers. Binnenkort komt er een tuinhuis in de tuin en gaat daar nog een groot bord aan worden opgehangen, waar mededelingen opgeschreven zullen worden. Communicatie vindt men erg belangrijk in de tuin en men probeert deze zo optimaal mogelijk te houden voor iedereen. De tuiniers overleggen regelmatig over de tuin en iedereen beslist mee over veranderingen in de tuin. Elke tuinier heeft inspraak en iedereen kan initiatieven of ideeën aanbrenge. Participatie en inspraak van de tuiniers is heel belangrijk in de tuin. Zo zijn er regelmatig samenwerkingsdagen waar de tuiniers samen komen en waar iedere tuinier zijn zegje kan doen of zijn hart kan luchten.

Momenteel wordt de tuin ondersteund door de gemeente en begeleiders van Velt, gedurende een jaar. Gedurende een jaar spreken de tuiniers per maand af om samen te tuinieren, onder begeleiding van een praktijkbegeleider van Velt. Drie tuiniers, waaronder de voorzitter van 't Kiertje en één van de vrijwilligers die een trekkersrol heeft in de tuin, hebben een opleiding tot praktijkbegeleider gevolgd bij Velt, zodat zij na verloop van tijd de rol van Velt kunnen overnemen. Er wordt van iedere tuinier verwacht dat hij of zij ecologisch tuiniert. Wat de tuinders willen planten beslissen ze zelf. Hierdoor leren tuinders ook bij van elkaar, zoals tuinier Jurgen, die eetbaar onkruid leerde kennen.

⁸⁷ Gesprek met tuiniers Alexandra, Ria, Jessica en Jurgen, *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 26 mei 2013.

3.4.4.4 Conclusie

Een samentuin is een goede manier om mensen zowel de kans te geven om te tuinieren als de kans om nieuwe relaties te ontwikkelen, mensen te leren kennen, sociale vaardigheden te ontwikkelen, ... Iedere samentuin is uniek, waardoor de tuiniers zelf kunnen beslissen hoe ze hun tuin inrichten. De Zavelhoftuin staat open voor iedereen die wil tuinieren en bereikt eerder een hooggeschoold publiek, terwijl men in de Tuinfluiter meer een sociale mix heeft en nastreeft.

Ik vind het positief dat men in de Tuinfluiter zoveel aandacht aan het communiceren besteedt. Zowel in de communicatie naar de tuiniers toe als in de communicatie onderling tussen de tuiniers. Men houdt er ook rekening mee dat het niet voor iedereen evident is om zijn of haar e-mail regelmatig te checken. Daarom is men op zoek gegaan naar andere communicatiemiddelen, zoals een brief of een sms sturen. Het feit dat er zoveel belang gehecht wordt aan participatie, vind ik ook een enorme meerwaarde. Er wordt naar mensen hun mening gevraagd, waardoor mensen het gevoel hebben dat er naar hen geluisterd wordt, dat ze een stem hebben. In de Tuinfluiter heeft de samentuin, tot nu toe, volgens mij zeker al tot bepaalde succeservaringen geleid bij mensen, wat ik merkte in mijn gesprekken met de tuiniers.

4 Tuinieren als sociaal-cultureel werk

Doorheen mijn zoektocht naar verschillende soorten van sociaal tuinieren stelde ik mezelf ook regelmatig de vraag of we sociaal tuinieren als sociaal-cultureel werk kunnen beschouwen. Wat verstaat men onder sociaal-cultureel werk, wat zijn de functies van sociaal-cultureel werk en voldoen deze verschillende vormen van sociaal tuinieren hier aan?

Om te weten wat men nu precies onder sociaal-cultureel werk verstaat, ben ik gaan kijken naar de definitie van het begrip 'sociaal-culturele methodiek' in het decreet van 2 april 2003 betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Daarin wordt de sociaal-culturele methodiek als volgend beschreven⁸⁸:

"Een sociaal-culturele methodiek is een wijze van denken en handelen die gesteund is op reflectie, ervaringsdeskundigheid en wetenschappelijke inzichten.

Die methodiek wordt door diverse organisaties en hun vrijwillige en professionele medewerkers gebruikt om individuen en groepen aan te spreken en te activeren in één of meerdere bestaansdimensies en in hun diverse leefsituaties.

Deze bestaansdimensies kenmerken de mens als zin- en waardenzoeker, als kennisverwerker, als vaardige actor of creatieve explorer, als cultuurschepper en sociaal wezen.

Als doelstellingen staan het ontwikkelen van een eigen identiteit, het bevorderen van sociale integratie en maatschappelijke participatie en de opbouw van een democratische, duurzame en inclusieve samenleving voorop. Daartoe worden op bewuste en doordachte wijze open kansen geschapen die uitnodigen tot ontmoeting en informeel leren. Er worden processen van kritische bewustwording, reflexieve verantwoording en persoonlijke bekwaming gestimuleerd. Er wordt aangezet tot de ontwikkeling van sociale, culturele en communicatieve competenties en de vorming van sociale netwerken en culturele symbolen. In het scheppen en benutten van deze kansen zijn de betrokken personen en groepen actieve 'deelnemers' met wie de medewerkers in dialoog treden over de concrete doelen en de aanpak."

In het decreet worden vier functies of opdrachten aan het sociaal-cultureel volwassenenwerk gegeven. Deze zijn een gemeenschapsvormende functie, een culturele functie, een maatschappelijke activeringsfunctie en een educatieve functie.⁸⁹

- **De gemeenschapsvormende functie:**

Het versterken en vernieuwen van het sociale weefsel, groepsvorming met het oog op een democratische, solidaire, open en cultureel diverse samenleving.

⁸⁸ BAERT, H., DE VRIENDT, J. en KETELSLEGERS, B., *Wat is een 'sociaal-culturele methodiek'?* Brussel, SoCiuS – Steunpunt voor Sociaal-Cultureel Werk, 2003. (brochure)

⁸⁹ Federatie sociaal-cultureel werk, sociaal-cultureel volwassenenwerk. *Internet*, 17 mei 2013. (www.fov.be/spip.php?article1396)

- **De educatieve functie:**
Het leren van personen en groepen, het organiseren en begeleiden van educatieve programma's op lokaal en bovenlokaal vlak.
- **De culturele functie:**
Het verhogen van de participatie aan de cultuur die de samenleving te bieden heeft.
- **De maatschappelijke activeringsfunctie:**
Het organiseren, stimuleren en begeleiden van vormen van maatschappelijk engagement en sociale actie.

In de projecten die ik bezocht zag ik veel overeenkomsten met de functies van sociaal-cultureel werk. Ik verbind hier de functies met de projecten.

Belangrijk hierbij is om in het achterhoofd te houden dat ik deze vormen van sociaal tuinieren hier niet zie als een doel op zich maar als een middel tot andere doelen.

4.1 Gemeenschapsvormende functie

Binnen de gemeenschapsvormende functie staat het versterken en vernieuwen van het sociale weefsel, groepsvorming met het oog op een democratische, solidaire, open en cultureel diverse samenleving centraal.

Gemeenschapstuinen vormen een eigen, nieuwe gemeenschap op zich met mensen die rond één of meerdere gemeenschappelijke doelen samenkomen. Buurtbewoners van alle maten, soorten en leeftijden komen in contact met elkaar. Dit was zeer duidelijk in de gemeenschapstuinen in de Antwerpse wijk Luchtbal. Ouderen, kinderen en jongeren kwamen in contact met elkaar en leerden elkaar op een aangename manier kennen. Bij het project Samentuinen van Velt komen buurtbewoners samen om te tuinieren en vormen zo een nieuwe groep. Gemeenschapstuinen versterken ook bestaande sociale weefsels zoals de wijk of buurt waarin de tuin zich bevindt.

4.2 Educatieve functie

Binnen de educatieve functie staat het leren van personen en groepen en het organiseren en begeleiden van educatieve programma's op lokaal en bovenlokaal vlak.

In een gemeenschapstuin leren mensen informeel en formeel een hele hoop bij. Er is de overduidelijke kennis die men formeel bijleert via vormingen en lessen rond tuinieren, en het informeel bijleren via contacten met mensen die veel van tuinieren afweten. Zo komt er op de Rabotsite in Gent regelmatig een lesgever van Velt rond om de buurtbewoners bij te leren over tuinieren. Idem voor de gemeenschapstuin Biodroom en de samentuin de Tuinfluiter.

Al hoeft het niet steeds te gaan over een kennisoverdracht over tuinieren. In een gemeenschapstuin leert men ook sociale vaardigheden bij, leert men bij hoe men moet organiseren, hoe men in een groep omgaat. Anderstaligen leren de Nederlandse taal. Dit is zeker ook een educatieve functie die niet vergeten mag worden. Dit kon ik duidelijk merken in de gemeenschapstuin Luchtbal, waar allochtone buurtbewoners Nederlands leerden spreken via de tuin.

Mensen die sociaal tewerkgesteld zijn in een gemeenschapstuin krijgen ook de kans om een hele hoop bij te leren en zo uit te groeien tot een tuinexpert. Tuiniers in de samentuin de Tuinfluiter leren veel bij van elkaar, zoals dat bepaalde soorten onkruid eetbaar zijn.

4.3 Culturele functie

Binnen de culturele functie staat het verhogen van de participatie aan de cultuur die de samenleving te bieden heeft centraal.

Bij het project Samentuinen van Velt was er sprake van een nieuwe soort 'eco-cultuur', waar mensen samenkwamen vanuit een bepaalde ecologische visie op de natuur. Hier zou je dus kunnen zeggen dat deelnemers van een samentuin deelnemen aan een soort 'eco-cultuur'. In de gemeenschapstuin Biodroom stond kunst zeer centraal binnen het project en wou men mensen ook in contact brengen met kunst door hen mee te laten bouwen aan kunstinstallaties. Zo kwamen de tuiniers ook in contact met allerlei soorten kunst die leeft in de samenleving.

Daarnaast zag ik dat in verschillende tuinen, verschillende mensen van verschillende culturen aanwezig zijn. Hierdoor komen mensen met verschillende culturen in contact, leren ze nieuwe culturen kennen en leren ze meestal ook meer begrip voor andere culturen opbrengen. Zo leren Vlaamse tuiniers in de gemeenschapstuin Luchtbal (voor hen vreemde) groenten kennen via Marokkaanse en Turkse tuiniers. Vlaamse tuiniers leren in de volkstuintjes van de Site in de Rabotwijk gewoontes kennen van de Turkse tuiniers en omgekeerd.

4.4 Maatschappelijke activeringsfunctie

Binnen de maatschappelijke activeringsfunctie staat het organiseren, stimuleren en begeleiden van vormen van maatschappelijk engagement en sociale actie centraal.

Binnen een gemeenschapstuin nemen mensen maatschappelijk engagement op door zich te engageren in de tuin. Het soort van engagement verschilt van tuinier tot tuinier. De ene komt vooral mee in de tuin werken, de andere organiseert mee kleine koffiemomenten, buurtfeesten, ... Binnen de gemeenschapstuin Biodroom worden tuiniers ook opgeleid tot tuiniers met kennis van zaken, die ook mee de tuin open houden en klaar staan voor vragen van andere tuiniers. Deze tuiniers zijn vrijwilligers geworden binnen de tuin en nemen een engagement op. Mensen leren ook verantwoordelijkheid opnemen binnen de tuin en worden zo geactiveerd.

4.5 Besluit

Ik zie de verschillende functies van sociaal-cultureel werk terug komen in de verschillende vormen van sociaal tuinieren en de projecten die ik heb bezocht. Hieruit besluit ik dat deze verschillende vormen van sociaal tuinieren zeker een sociaal-cultureel werk methodiek zijn.

Deze conclusie werd in 2010 al door Vlaams minister Joke Schauvliege voorgegaan, toen zij bekend maakte dat De Vlaamse Volkstuin – Werk van den Akker vzw erkend werd als sociaal-culturele vereniging doordat de organisatie reeds jarenlang werkt op vlak van de vier functies van het sociaal-cultureel werk.⁹⁰

⁹⁰ CD&V, De Vlaamse Volkstuin wordt erkend als sociaal-culturele organisatie. *Internet*, 17 mei 2013. (nieuwsbrief.cdenv.be/actua/redactioneel/reportage/de-vlaamse-volkstuin-wordt-erkend-als-sociaal-culturele-organisatie)

5 Besluit: Een buurttuin voor buurtwerk 't Lampeke?

Aan het begin van dit eindwerk stelde ik mezelf de vraag of een buurttuin voor buurtwerk 't Lampeke een goed idee zou zijn. Mijn antwoord daar op is ja.

Ik zou binnen de context van buurtwerk 't Lampeke kiezen voor een gemeenschapstuin. In een gemeenschapstuin staat het sociaal contact centraal, en dat is één van de dingen die buurtwerk 't Lampeke wil bereiken. In een volkstuin heeft ieder zijn eigen tuintje en is het eerder 'ieder voor zich'. Al hebben volkstuintjes zeker en vast ook voordelen, zoals in de Rabotwijk in Gent, mijn voorkeur gaat uit naar een gemeenschapstuin.

Ik lijst hier onder nog eens de voordelen van een gemeenschapstuin op en verbind deze aan de uitgangspunten en kernopdrachten van buurtwerk 't Lampeke.

Doorbreken van isolement

Één van de grootste eigenschappen van een gemeenschapstuin is het sociale contact tussen mensen. Er wordt samen getuinierd door mensen uit dezelfde buurt. Mensen treden in contact met elkaar, leren elkaar kennen en doorbreken het sociaal isolement, wat één van de doelstellingen van het buurthuis van buurtwerk 't Lampeke is. Zoals tuinierster Ria in de samentuin de Tuinfluiter al zei: haar voornaamste reden om naar de tuin te komen is het sociale contact, aangezien ze anders alleen thuis zit.

Sociale vaardigheden

Binnen een gemeenschapstuin leren mensen samen werken en hun mening geven. Een gemeenschapstuin biedt de gelegenheid voor mensen om Nederlands te leren en te oefenen op een niet-gedwongen manier. Deze eigenschappen van een gemeenschapstuin geven mensen de mogelijkheid om te werken aan hun sociale vaardigheden, wat binnen buurthuis 't Lampeke één van de doelstellingen is, namelijk werken aan sociale vaardigheden van mensen in armoede.

Draagkracht vergroten

Binnen een gemeenschapstuin valt er een heleboel te leren op een informele manier, zoals ik hierboven al vermeldde. Daarnaast valt er ook heel wat te leren op een formele manier, zoals in de samentuin de Tuinfluiter waar tuiniers één keer per maand een cursus rond tuinieren kunnen volgen, onder begeleiding van een lesgever van Velt. Een gemeenschapstuin is dus een plaats waar mensen zowel informeel als formeel bijleren. Zo wordt hun draagkracht vergroot en staan mensen sterker in hun schoenen.

Solidariteit tussen buurtbewoners

Door het onderlinge contact tussen de verschillende buurtbewoners in een gemeenschapstuin kan er gewerkt worden aan solidariteit tussen de buurtbewoners. Zowel de buurtbewoners die tot de middenklasse behoren, als de buurtbewoners die tot een maatschappelijk kwetsbare doelgroep behoren, komen met elkaar in contact, leren elkaar kennen en hebben meer begrip voor elkaar. Zo kwamen tuiniers uit de buurt van de samentuin de Tuinfluiter en mensen van Welzijnsschakel 't Kiertje met elkaar in contact. Dit is ook één van de uitgangspunten in de visie van 't Lampeke, de solidariteit tussen buurtbewoners vergroten.

Laagdrempeligheid

Een gemeenschapstuin kan een plek zijn die laagdrempelig is, waar mensen de kans krijgen om andere mensen te leren kennen, op een aangename, ongedwongen manier. Deze eigenschap van een gemeenschapstuin komt ook terug in één van de kernopdrachten van buurtwerk 't Lampeke, namelijk laagdrempelige en kwaliteitsvolle plekken aanbieden in de buurt, waar mensen de kans krijgen om andere mensen te ontmoeten en te verbinden met elkaar. Door de onderlinge contacten in de tuin krijgt de kansarme doelgroep ook de kans om een sociaal netwerk uit te bouwen, wat één van de elementen binnen de methodiek van de geïntegreerde basisschakels is, waarmee buurtwerk 't Lampeke werkt.

Focussen op sterktes

Binnen een gemeenschapstuin kan je echt gaan focussen op de sterktes en krachten van mensen. Je gaat op zoek naar de sterktes van een persoon en gaat hier verder op bouwen. Zoals in de gemeenschapstuin Luchtbal werd gezegd: wie ben je en wat kan je? Het is vooral aan de begeleider van de tuin om hier naar op zoek te gaan en hier op in te spelen. Dit komt ook terug in één van de uitgangspunten van de vernieuwde visie van buurtwerk 't Lampeke, namelijk de eigen krachten van mensen uit maatschappelijk kwetsbare doelgroepen sterker maken, zowel individueel als in groep. Tuinieren is iets dat iedereen kan leren, waardoor mensen een goed gevoel krijgen over zichzelf. Ze kunnen iets waardevols, namelijk werken in de tuin.

Een eigen plek

Ik zou de buurttuin open stellen voor mensen uit de Ridderbuurt, maar niet voor iedereen uit Leuven en omstreken, om te vermijden dat de doelgroep van 't Lampeke verdrongen wordt. Zo blijft het echt een plek in de buurt, voor en van buurtbewoners, waar buurtwerk 't Lampeke ook voor pleit. Werken in en vanuit de Ridderbuurt.

Ik zou ook proberen om alle deelwerkingen te betrekken, niet enkel het buurthuis, waar vooral volwassenen aanwezig zijn. De tuin kan een plek zijn voor alle leeftijden, voor jong en oud. Fabota is al betrokken door het tuinproject dat er nu al is. Daarnaast zou ik de ouders van peuters in de dagopvang de Wurpskes gaan aanspreken, om de buurttuin als een plaats aan te bieden waar ze even tot rust kunnen komen met hun jonge kinderen. De jongeren van Den Tube kunnen mee tuinieren in de tuin en mee nadenken over de inrichting van de tuin, zoals met mos graffiti op de muren maken etc.⁹¹ De bezoekers van het buurthuis denken mee na over het ontwerp en de aanleg van de tuin, de dagelijkse werking van de tuin en komen zelf ook mee tuinieren.

Duurzaamheid

Binnen een gemeenschapstuin is gezonde voeding een logisch gevolg van het tuinieren. Zo komt één van de accenten van 2013 van buurtwerk 't Lampeke ook terug in de gemeenschapstuin, namelijk aandacht voor duurzaamheid en ecologie.

⁹¹ Zie bijlage

Door hun eigen groenten te oogsten en mee naar huis te nemen, worden mensen bewuster van wat ze eten, zoals Jessica en Jurgen in de samentuin de Tuinfluiter. Zij zijn sinds dat ze in de samentuin werken meer aan het letten op wat ze eten, ze geven meer aandacht aan gezonde voeding, ... Daarnaast kan het zelf kweken van groenten een antwoord zijn op de stijgende prijzen van gezonde voedselproducten.

Draagvlak en participatie

Natuurlijk komt een gemeenschapstuin er niet zomaar. Momenteel is er reeds de tuin van Fabota waar ouders en kinderen samen werken. Ik zou deze tuin verder open trekken naar de buurt, al is het niet de bedoeling om daar zomaar een tuin neer te planten.

Eerst moet er een draagvlak gecreëerd worden bij de buurtbewoners en de bezoekers van buurtwerk 't Lampeke. Participatie staat hier centraal, net zoals dit centraal staat binnen buurtwerk 't Lampeke. De maatschappelijk kwetsbare groepen van 't Lampeke worden mee betrokken in het hele proces van de opstart van de gemeenschapstuin. Het is belangrijk dat er naar hun mening wordt gevraagd. Hoe zien zij de tuin, welke afspraken worden er gemaakt in de tuin, ... Andere buurtbewoners uit de Ridderbuurt moeten hier ook bij betrokken worden, zodat de buurttuin ook door hen gedragen en gesteund wordt. In een gemeenschapstuin in Nederland ging men ontwerpateliers organiseren, waar iedereen op uitgenodigd was om zijn mening te geven over de tuin. Dit gebeurde aan de hand van foto's en post-its, zodat de drempel om hieraan deel te nemen zo laag mogelijk gehouden werd.

Het is ook belangrijk om na de opstart en tijdens de werking van de tuin steeds de buurtbewoners te blijven betrekken. Dit kan gebeuren door wekelijks, tweewekelijks of maandelijks een moment te organiseren, waar de buurtbewoners samen komen en de tuin besproken wordt. Zo blijft men werken aan de participatie van de verschillende buurtbewoners en vooral aan de participatie van de maatschappelijk kwetsbare doelgroep. En zo wordt de agenda van de tuin mee bepaald door mensen in kansarmoede, wat terug komt in de uitgangspunten van 't Lampeke bij de methodiek van de kleine ontmoeting.

Hierbij aansluitend is het belangrijk om na te denken over de manier waarmee men gaat communiceren met de tuiniers. In de samentuin de Tuinfluiter merkte men dat niet iedereen zijn e-mail dagelijks checkte, of dat men niet de mogelijkheid heeft om deze te checken. Daar is men toen beginnen te communiceren met brieven naar de mensen die niet via e-mail te bereiken waren. Daarnaast stuurt men ook sms'en wanneer er een activiteit doorgaat. Men zet ook vaak een bord neer in tuinen, waar dan regelmatig mededelingen en boodschappen op geschreven worden, zoals in de samentuin Zavelhof. Het is misschien ook een idee om bij bepaalde mensen aan huis te gaan bellen om hen mee te betrekken bij activiteiten van een mogelijke gemeenschapstuin. Communicatie is een belangrijk aspect om over na te denken, om te vermijden dat er mensen uit de boot vallen, doordat ze niet geïnformeerd zijn.

Veilige omgeving

Het is belangrijk dat er een vast aanspreekpunt is binnen de tuin, zoals de tuincoach in de gemeenschapstuinen van Luchtbal. Deze tuincoach is bijna altijd aanwezig in de tuin en is het vaste aanspreekpunt van de bezoekers die een probleem of een vraag hebben. De tuincoach gaat dus de rol van de buurtwerker opnemen.

Het is belangrijk om een vast aanspreekpunt te hebben in de tuin, zodat er ook gewerkt kan worden aan een veilige context, waarbinnen vertrouwensbanden tot stand komen. Deze tuincoach zou dus, ideaal gezien, een buurtwerker met groene vingers en kennis van tuinieren zijn.

Mogelijke pijnpunten (?)

Er kunnen ook een aantal moeilijkheden opduiken bij de oprichting van een gemeenschapstuin en de dagelijkse werking van de tuin. Ik denk hierbij vooral aan onderlinge conflicten. Het is daarom belangrijk om bij de opstart van de tuin met alle betrokken een aantal regels op te stellen, waar iedereen zich in kan vinden. Een soort intern reglement, al moet dit niet zo genoemd worden. Het is ook aan de tuincoach om te zorgen dat iedereen aan bod komt in de tuin en dat de sterkere buurtbewoners de zwakkere niet gaan verdringen. Hij of zij moet hier een evenwicht in zoeken.

Een buurttuin voor buurtwerk 't Lampeke!

Zoals aangetoond kan een gemeenschapstuin heel wat voordelen met zich meebrengen, die aansluiten bij de uitgangspunten en kernopdrachten van 't Lampeke.

Ik zou de tuin echter een buurttuin noemen in plaats van een gemeenschapstuin, omdat dit volgens mij meer uitnodigend werkt, voeling en contact geeft met de buurt.

6 Bronnenlijst

6.1 Mondelinge bronnen

BLOCKX, N., *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 26 mei 2013.

DAVID, L., *Mondelinge mededeling*. Formeel gesprek, 19 april 2013.

DEGELIN, W. en GÜLCAN, S., *Mondelinge mededeling*. Formeel gesprek, 20 april 2013.

Gesprek met tuiniers Alexandra, Ria, Jessica en Jurgen, *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 26 mei 2013.

LEROY, F., *Mondelinge mededeling*. Formeel gesprek, 24 april 2013.

LEROY, T., *Mondelinge mededeling*. Formeel gesprek, 16 mei 2013.

NELISSEN, K. *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 18 september 2012.

NELISSEN, K., *Mondelinge mededeling*. Formeel gesprek, 14 november 2012.

NELISSEN, K. *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 21 december 2012.

SCHILTZ, K., *Mondelinge mededeling*. Formeel gesprek, 26 mei 2013

SEMINCK, J. *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 28 september 2012.

SCHROEDERS, S., *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 20 oktober 2012.

SCHROEDERS, S., *Mondelinge mededeling*. Formeel gesprek, 23 mei 2013.

6.2 Schriftelijke bronnen

ALLAERT, G., LEINFELDER, H. en VERHOESTRAETE, D., *Toestandsbeschrijving van de volkstuinen in Vlaanderen vanuit een sociologische en ruimtelijke benadering*. Brussel, Departement Landbouw en Visserij – Afdeling Monitoring en Studie, 2007. (eindrapport studie)

BAART, A., *Een theorie van presentie*. Utrecht, Boom Lemma Uitgevers, 2004.

BAERT, H., DE VRIENDT, J. en KETELSLEGERS, B., *Wat is een 'sociaal-culturele methodiek'?* Brussel, SoCius – Steunpunt voor Sociaal-Cultureel Werk, 2003. (brochure)

Buurtwerk 't Lampeke vzw, *Jaarverslag 2012*. Leuven, 't Lampeke vzw, 2012. (gepubliceerd jaarverslag)

Districtscollege Borgerhout, *Districtsakkoord – Samen Borgerhout*. Borgerhout, Districtscollege Borgerhout, 2013. (Districtsakkoord)

Gemeentebestuur Edegem – N-Va, Groen en Open VLD, *Edegem bestuursakkoord 2013-2018*. Edegem, Gemeentebestuur Edegem, 2013, p.14. (Bestuursakkoord)

Gemeentebestuur stad Antwerpen, *Respect voor A - Bestuursakkoord 2013-2018*. Antwerpen, Stad Antwerpen, 2013, p. 9 (Bestuursakkoord)

LIESBENBORGHES, P., *Praktijken in het lokale cultuurbeleid*. Brussel, Locus, 2010, p.1-8. (brochure)

ONSTENK, A., *Werken en leren in de gemeenschapstuin – Sociaal groen in de wijk. Sociaal bestek*, maart 2010, p.14-18. (tijdschrift)

SEGRS, Y. en VAN MOLLE, L., *Volkstuinen, een geschiedenis*. Leuven, Davidfonds NV, 2007.

SEMINCK, J., *Kandidaatsdossier Fonds Duurzaam Materialen- en Energiebeheer*. Brussel. Koning Boudewijnstichting, 2012. (kandidaatsdossier Koning Boudewijnstichting – oproep projecten met een lokale focus)

Sp.a, Groen en Open VLD, *Bestuursakkoord stad Gent 2013-2018*. Gent, Stad Gent, 6 november 2012, p.20,51,59. (Bestuursakkoord)

RadarGroep, *Gemeenschapstuinen – Duurzaam instrument voor integrale wijkaanpak, sociale cohesie, participatie en re-integratie*. Amsterdam, RadarGroep – bureau voor sociale vraagstukken, z.j. (brochure)

VAN DALE, *Groot woordenboek hedendaags Nederlands*. Utrecht/Antwerpen, Van Dale Lexicografie, 1996.

VELT, *Samentuinen – Sociaal ecologisch werken*. Antwerpen, Velt, 2012. (verslag studiereis)

WET van 3 maart 2004 inzake de subsidiëring van meer duurzame landbouwproductiemethoden en de erkenning van centra voor meer duurzame landbouw, *Belgisch staatsblad*, 3 maart 2004.

6.3 Internet bronnen

ACGA, What is a community garden? *Internet*, 16 mei 2013. (www.communitygarden.org/learn/what-is-a-community-garden/index.php)

Antwerpen Buurtmonitor, Stad Antwerpen in Cijfers – J80 en J81. *Internet*, 17 mei 2013. (www.antwerpen.buurtmonitor.be/)

AVVN, Over AVVN. *Internet*, 15 mei 2013. (www.avvn.nl/avvn/)

BBC, Gardening guides – What's a community garden? *Internet*, 16 mei 2013. (www.bbc.co.uk/gardening/today_in_your_garden/community_about.shtml)

Bond van Volkstuinders, Thuis. *Internet*, 15 mei 2013. (www.bondvanvolkstuinders.nl/index.php?stijl=1)

Bond van de Volkstuinders, Volkstuinen. *Internet*, 15 mei 2013. (www.bondvanvolkstuinders.nl/index.php?menu=2&stijl=1)

Buurthuis 't Lampeke, Wie zijn we?. *Internet*, 11 april 2013. (www.lampeke.be/0/wie-zijn-we)

Buurtwerk 't Lampeke, Wie zijn we - Deelwerkingen. *Internet*, 5 mei 2013. (www.lampeke.be/voorstelling/deelwerkingen)

Buurtwerk 't Lampeke, Wie zijn we – De kleine ontmoeting. *Internet*, 5 mei 2013. (www.lampeke.be/0/de-kleine-ontmoeting)

Buurtwerk 't Lampeke, Wie zijn we – Methodiek geïntegreerde basisschakels. *Internet*, 5 mei 2013. (www.lampeke.be/0/methodiek-geintegreerde-basisschakels)

CD&V, De Vlaamse Volkstuin wordt erkend als sociaal-culturele organisatie. *Internet*, 17 mei 2013. (nieuwsbrief.cdenv.be/actua/redactioneel/reportage/de-vlaamse-volkstuin-wordt-erkend-als-sociaal-culturele-organisatie)

Christina Odell, Moss Graffiti and more. *Internet*, 26 mei 2013. (christinaodell.wordpress.com/2012/08/30/moss-graffiti-and-more/)

Dagopvang de Wurpskes, Visie. *Internet*, 5 mei 2013. (www.wurpskes.lampeke.be/4/visie)

Echt Anika, Moss Graffiti. *Internet*, 26 mei 2013. (echtanka.blogspot.be/2012/09/moss-graffiti.html)

Ecohuis Antwerpen, Missie van het Ecohuis. *Internet*, 25/04/2013. (<http://eha.be/>)

Federatie sociaal-cultureel werk, sociaal-cultureel volwassenenwerk. *Internet*, 17 mei 2013. (www.fov.be/spip.php?article1396)

Federation of City Farms en Community Gardens, About City Farms and Community Gardens. *Internet*, 16 mei 2013. (www.farmgarden.org.uk/farms-gardens)

Het abc van de volkstuin, Tentoonstelling – Het abc van de volkstuin. *Internet*, 11 mei 2013. (www.hetabcvandevolkstuin.be/tt_abc.htm)

Jongerenwerking Den Tube, Wie zijn we. *Internet*, 7 mei 2013. (www.dentube.lampeke.be/2/wie-zijn-we)

Green&So, Projecten – Groen & Sociaal. *Internet*, 16 mei 2013. (www.greenandso.nl/projecten/1)

Kind en gezin, Kansarmoederegistratie binnen Kind en Gezin. *Internet*, 13 april 2013. (www.kindengezin.be/img/kansarmoederegistratie-toelichting.doc)

Kinderwerking Fabota, Wie zijn we. *Internet*, 6 mei 2013. (www.fabota.lampeke.be/5/wie-zijn-we)

Leader MLS, Info. *Internet*, 26 mei 2013. (leadermls.be/info/)

Limburg.net, Missie en doel. *Internet*, 20 april 2013. (www.limburg.net/missie-en-doel)

Londen Allotments, What is an allotment? *Internet*, 10 mei 2013. (www.london.gov.uk/allotments/whatis.jsp)

Rabot Site, Beleid. *Internet*, 25 april 2013. (www.rabotsite.be/nl/over-de-site/beleid)

RadarAdvies, Gemeenschapstuinen. *Internet*, 16 mei 2013. (www.radaradvies.nl/producten/gemeenschapstuinen/36)

Ruimte Vlaanderen – Departement van de Vlaamse Overheid, Bestemmingsplannen. *Internet*, 3 mei 2013. (www.ruimtelijkeordering.be/NL/Beleid/Planning/Plannen/Bestemmingsplan/tabid/13681/Default.aspx)

SCHILTZ, K., ([katelijne.schiltz-at-velt.be](mailto:k.schiltz@velthe.be)) sociaal-ecologisch werken. Email aan Vandezande, L., ([linde.vandezande-at-student.khleuven.be](mailto:linde.vandezande@student.khleuven.be)), 30 april 2013.

Stad Antwerpen, Stedelijke bedrijfseenheden – Samenleven. *Internet*, 25/04/2013. (<http://www.antwerpen.be/eCache/ABE/80/34/093.html>)

Stad Gent, In de wijk – Project Bruggen naar Rabot. *Internet*, 24 april 2013. (www.gent.be/bruggenaarrabot)

Stad Gent, Project Bruggen naar Rabot – Ontmoeten op de de Site. *Internet*, 24 april 2013. (www.gent.be/eCache/WRA/1/55/184.html)

Stadsmoestuinen, Het netwerk. *Internet*, 20 april 2013. (www.stadsmoestuinen.be/Het-netwerk.html)

Stadsmoestuinen, Van individueel tot collectief. *Internet*, 20 april 2013. (www.stadsmoestuinen.be/-De-l-individueel-au-collectif-.html?lang=nl)

The National Allotment Society, Allotment Info. *Internet*, 15 mei 2013. (www.nsalg.org.uk/allotment-info/)

The National Allotment Society, Our History. *Internet*, 15 mei 2013. (www.nsalg.org.uk/about-us/our-history/)

Torekes, faq. *Internet*, 24 april 2013. (www.torekes.be/faq)

Van Dale, Opzoeken – Volkstuinje. *Internet*, 10 mei 2013. (www.vandale.be)

Velt, Wie zijn we? *Internet*, 20 april 2013. (www.velt.be)

Visionair, De vele voordelen van gemeenschapstuinen. *Internet*, 16 mei 2013. (www.visionair.nl/ideeen/mensheid/de-verschillende-voordelen-van-gemeenschaptuinen/)

Volkstuinvereniging Aanscot, Geschiedenis van de volkstuintuinen. *Internet*, 15 mei 2013. (www.volkstuinaanscot.nl/index.php?page=3)

Welzijnsschakels, Onze missie. *Internet*, 26 mei 2013. (www.welzijnsschakels.be/over-welzijnsschakels/onze-missie)

Wikipedia, Allotment gardening. *Internet*, 15 mei 2013. ([en.wikipedia.org/wiki/Allotment_\(gardening\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Allotment_(gardening)))

Wikipedia, Community gardening. *Internet*, 16 mei 2013. (en.wikipedia.org/wiki/Community_gardening)

Wikipedia, Luchtbal. *Internet*, 17 mei 2013. (nl.wikipedia.org/wiki/Luchtbal)

Wikipedia, Tuinieren. *Internet*, 10 april 2013. (nl.wikipedia.org/wiki/Tuinieren)

Wikipedia, Velt. *Internet*, 20 april 2013. (nl.wikipedia.org/wiki/Velt)

7 Bijlagen

7.1 Richtvragen interviews

Dit zijn mijn richtvragen die ik doorheen mijn interviews gebruikt heb.

Voor een deel van de interviews ben ik ter plaatse naar de organisatie en het project zelf gaan kijken, zodat ik het met mijn eigen ogen kon zien. Één interview, dat met Lieven David van Velt, is telefonisch gebeurd. Ik heb ook enkele informele gesprekken gehad met enkele buurtbewoners, buurtwerkers, vrijwilligers van de verschillende projecten die ik bezocht heb, ... Daarvoor had ik geen richtvragen opgesteld om het gesprek zijn eigen gang te laten gaan.

- Hoe is jullie project ontstaan? Vanuit welke achtergrond? Hoe is het opgestart?
- Wat zijn jullie doelstellingen? Waar willen jullie naartoe? Hebben jullie deze al bereikt?
- Hoe betrekken jullie de buurtbewoners? De buurt?
- Bereiken jullie een gemengd publiek? Arm/niet arm, allochtoon/autochtoon, jong/oud, ... ? Is er diversiteit aanwezig in de tuin?
- Zijn er kansarmen in jullie publiek?
- Doen jullie aan buurtbinding?
- Wat is voor u/jullie een gemeenschapstuin? Wat is voor u/jullie een volkstuin?
- Waarom hebben jullie gekozen voor een gemeenschapstuin/een volkstuin?
- Hoeveel mensen bereiken jullie met jullie project?
- Werken jullie veel met vrijwilligers?
- Is tuinieren voor jullie een doel op zich of een middel om een ander doel te bereiken?
- Weet u van een bestaand beleid rond volkstuinen/gemeenschapstuinen?

7.2 Moss Graffiti ^{92 93}

Enkele foto's ter illustratie van het concept 'Moss Graffiti' waarbij een soort van graffiti wordt gecreëerd door een mengeling van mos en yoghurt op muren te smeren.

⁹² Echt Anika, Moss Graffiti. *Internet*, 26 mei 2013. (echtanka.blogspot.be/2012/09/moss-graffiti.html)

⁹³ Christina Odell, Moss Graffiti and more. *Internet*, 26 mei 2013. (christinaodell.wordpress.com/2012/08/30/moss-graffiti-and-more/)